

Mendelova univerzita v Brně
Lesnická a dřevařská fakulta
Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie

Krajina na pomezí CHKO Beskydy (Vizovická vrchovina vs.
Javorníky): srovnání historického a současného využití krajiny

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce

Doc. Ing. Radomír Řepka, Ph.D.

Vypracovala

Bc. Jarmila Babicová

BRNO 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: Krajina na pomezí CHKO Beskydy (Vizovická vrchovina vs. Javorníky): srovnání historického a současného využití krajiny zpracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b Zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona. Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně, dne:..... podpis studenta

Děkuji vedoucímu práce doc. Ing. Radomíru Řepkovi, Ph.D., za konzultace a rady, jakým způsobem uchořit zpracovávané téma, dále také za připomínky jak po stránce odborné, tak po stránce metodické a gramatické. Děkuji hospodářům z Valašské Polanky, kteří mi byli ochotni sdělit informace o způsobech nakládání se svými pozemky, čehož si velmi vážím. Děkuji paní Marii Juřicové, jejíž kronika byla cenným zdrojem poznání historického využití krajiny. Dále pak děkuji své rodině a blízkým za podporu v průběhu mého studia.

Abstrakt

Babicová, J. Krajina na pomezí CHKO Beskydy (Vizovická vrchovina vs. Javorníky): srovnání historického a současného využití krajiny. Diplomová práce. MENDELU Brno, 2015.

Předkládaná diplomová práce se zabývá studiem historického a současného působení člověka na krajinu Valašské Polanky. Změny krajiny jsou hodnoceny pomocí historických map a podkladů srovnáním se současností. Dále byly vybrány segmenty z části území patřící do CHKO (Javorníky) a mimo tuto oblast (Vizovické vrchy) k podrobnějšímu zkoumání, které byly mapovány z hlediska biotopů. Mapovanými plochami jsou části hospodářství vybraných zemědělských subjektů, v tomto případě se jedná o extenzivně využívané pastviny. Na těchto plochách byly mapovány segmenty, které byly rozčleněny do několika kategorií krajinných prvků (mokřad, přihrazený okraj lesa, rozptýlená zeleň). Na základě získaných poznatků pak byl vytvořen soubor opatření pro tyto prvky. Práce mimo jiné obsahuje i možnosti využití dotačních titulů v zemědělství.

Klíčová slova

Diplomová práce, dotační tituly, historické mapy, historické podklady, hospodaření s krajinou, CHKO, Javorníky, krajinné prvky, mapování biotopů, Valašská Polanka, Vizovické vrchy, využití krajiny, změny v krajině.

Abstract

Babicová J. Borderland of the Protected Landscape Area Beskydy (Vizovice Highlands vs Javorníky): A Comparison of Historic and Current Use of Landscape. Diploma thesis. MENDELU Brno, 2015.

The presented diploma thesis concerns with a study of historic and contemporary human influence on the region of Valašská Polanka. The changes in landscape are evaluated by comparing historic maps and sources with its actual condition. Segments of land in the landscape park (Javorníky) as well as outside of it (Vizovické Hills) were selected for further examination and were charted from the perspective of their biotopes. The charted areas include parts of agrarian domains, in this case extensively utilized pastures. The segments mapped on these sites were

divided into various categories according to the landscape features (wetland, forest borderland, dispersed greenery). A collection of precaution steps for these features was created, based on the newly gained information. The paper also includes possibilities of application of subsidy programs in agriculture.

Key Words

Diploma thesis, subsidy programs, historic maps, historic sources, landscape management, protected landscape area, Javorníky, landscape features, biotope survey, Valašská Polanka, Vizovické Hills, landscape uses, changes in landscape.

OBSAH

1	ÚVOD	9
1.1	CÍLE PRÁCE	10
1.2	VYMEZENÍ STUDOVANÉHO ÚZEMÍ	10
1.2.1	Obec Valašská Polanka	11
1.3	HISTORICKÉ ASPEKTY STUDOVANÉHO ÚZEMÍ	12
1.3.1	Valaši a Valašsko	12
1.3.1.1	Dobývání vyšších hor	13
1.3.1.2	Valaši jako bojovníci a samozásobitelé	14
2	METODIKA	15
3	KRAJINA OBCE VALAŠSKÁ POLANKA	18
3.1	PŘÍRODNÍ ODLIŠNOSTI STUDOVANÉHO ÚZEMÍ	20
3.1.1	Území patřící do CHKO Beskydy	20
3.1.1.1	CHKO Beskydy	20
3.1.1.2	Javorníky.....	22
3.1.1.3	Legislativní požadavky pro zemědělské hospodaření v CHKO	22
3.1.1.1.1	Vývoj CHKO Beskydy a problémy hospodaření s krajinou	25
3.1.2	Území nepatřící do CHKO Beskydy.....	28
3.1.2.1	Vizovická vrchovina	28
3.2	KRAJINA A ZEMĚDĚLSTVÍ.....	28
3.2.1	Vývoj zemědělství na Valašsku	30
3.2.1.1	Vliv člověka na krajinu od počátků odlesňování po 20. století	30
3.2.1.2	Zemědělství během 20. století až dodnes	32
3.2.1.3	Historie valašských luk a pastvin	33
3.2.2	Zemědělství a životní prostředí.....	34
3.2.2.1	Ekologická stabilita krajiny	35
3.2.2.2	Krajinný ráz	36
3.2.2.3	Udržitelné hospodaření s krajinou	36
3.2.3	Údržba nelesních biotopů v zájmovém území	37
3.2.3.1	Mapování biotopů.....	37
3.2.3.2	Biotopy zájmového území	38
3.2.3.3	Typy opatření o nelesní biotopy	41
A.	Sečení	41
B.	Pastva	42

C. Narušení půdního povrchu.....	47
D. Vypalování.....	48
E. Hnojení nebo vápnění.....	48
F. Údržba křovin.....	48
G. Odbahňování a vyhrnování mokřadů.....	49
3.2.4 Dotační tituly.....	49
A. Zemědělské dotace.....	50
B. Evropské zdroje.....	55
C. Národní zdroje.....	56
4 VÝSLEDKY	59
4.1 SROVNÁNÍ VYUŽITÍ KRAJINY V ROCE 1876 A DNES	59
4.1.1 Využití krajiny v roce 1876	59
4.1.2 Současné využití krajiny ve studovaném území	62
4.2 PŘÍKLADY HOSPODAŘENÍ S KRAJINOU V CHKO A MIMO CHKO	64
4.2.1 Vybrané hospodářství v CHKO	64
4.2.1.1 Způsoby hospodaření.....	65
4.2.1.2 Zhodnocení obhospodařování.....	68
4.2.2 Vybrané hospodářství v území mimo CHKO.....	69
4.2.2.1 Způsoby hospodaření.....	69
4.2.2.2 Zhodnocení obhospodařování.....	73
4.2.3 Návrhy opatření o vybrané prvky	73
4.3 SROVNÁNÍ HISTORICKÝCH A SOUČASNÝCH SNÍMKŮ.....	78
5 DISKUZE.....	80
6 ZÁVĚR.....	83
7 SUMMARY	85
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	87
9 PŘÍLOHY	91

1 Úvod

Diplomová práce se zabývá managementem hospodaření s krajinou v obci Valašská Polanka, která se rozkládá na úpatí dvou horských masivů, Javorníků a Vizovických vrchů. Obě hornatiny mají obdobnou geomorfologickou minulost, která zajišťuje oběma masivům podobnou geologickou, pedologickou a floristickou charakteristiku. V údolí potoka Senice, které probíhá Valašskou Polankou a tvoří přirozenou hranici

mezi Javorníky a Vizovickými vrchy, a po obou jeho svazích byl vytvořen kolonizačními vlivy charakteristický krajinný ráz. Typickým znakem zdejší krajiny je střídání hřbetů a údolí pokrytých z větší části lesem, který se zde střídá s loukami, pastvinami a místy drobnými poličky. V údolí je soustředěna zástavba, která se rozptyluje na svazích

Obr. 1 Obec Valašská Polanka

do ztracena, až se mění v roztroušenou. Díky těsné blízkosti Javorníků a Vizovických vrchů je zde dlouhodobě utvářen velmi podobný, místy shodný ráz krajiny. V nedávné minulosti se cesty společných podmínek, zejména z hlediska ochrany přírody, počaly vyhlášením CHKO Beskydy rozcházet. Stanovení podmínek pro jednotlivé zóny CHKO znamená vytvoření limitů pro hospodaření s krajinou v Javorníkách. Zvýšený dohled nad ochranou přírodních a kulturních hodnot znamená pro obyvatele a zemědělce hospodařící v této oblasti omezení týkající se rozšiřování zástavby, zemědělského a lesnického hospodaření. V rámci zemědělství jsou zde poskytovány speciální dotace, které zemědělcům kompenzují omezení jejich hospodaření. V části Valašské Polanky, která je součástí Vizovických vrchů, se hospodaření s krajinou řídí zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, z čehož plynou nepatrná omezení celostátně platná, bez rozdílu zachovalosti přírodních a kulturních hodnot krajiny.

1.1 Cíle práce

Jedním z úkolů diplomové práce bylo získat co nejvíce informací o historickém a současném využití krajiny a zhodnotit tak její vývoj. Vývojem využití krajiny navazují na svou bakalářskou práci, ve které jsem srovnávala využití krajiny na základě historických map (I., II., III. vojenské mapování, Messtichblätter, vojenské topografické mapy Československa a základní mapy České republiky). V této práci je pro srovnání historického a současného využití krajiny využito map III. vojenského mapování, současné základní mapy a ortofotosnímku.

Svou pozornost jsem dále soustředila na hospodaření s krajinou v CHKO a mimo tuto oblast. Cílem tohoto sledování bylo srovnání omezení hospodaření a kompenzací za ně plynoucích z příslušnosti k území s odlišným stupněm ochrany přírody. Bylo provedeno terénní mapování vybraných prvků v části patřící do CHKO a mimo tuto část, jehož cílem bylo zjistit současný stav biotopů a navrhnout tak optimální management. Vývoj krajiny je dán do souvislosti se zemědělci, kteří v krajině hospodaří a pomáhají tak utvářet její ráz.

Práce má za úkol poukázat na odlišnosti přístupu ke krajině v chráněných a nechráněných oblastech často na první pohled se od sebe nelišících. Dále může předkládaná práce sloužit jako metodický materiál k udržitelnému hospodaření s krajinou.

1.2 Vymezení studovaného území

Studované území leží v katastru Valašská Polanka, jež se nachází na východě České republiky, asi 12 km vzdušnou čarou V od státní hranice se Slovenskem, kudy v minulosti proudily nové směry ve využívání zemědělské krajiny, které zanechaly nerasmazatelnou stopu dodnes.

Valašská Polanka se rozkládá po obou březích potoka Senice probíhající údolím, na které východně navazují Javorníky a západním směrem Vizovické vrchy (viz Obr. 2). Potok Senice pramení v Javorníkách na svazích vrchu Makyta (923 m n. m.) a směřuje soutěskou probíhající obcemi Valašská Senice, Francova Lhota, Horní Lideč, Lidečko, Lužná u Vsetína, Valašská Polanka, Leskovec a Ústí u Vsetína, kde

dochází k soutoku se Vsetínskou Bečvou. Jelikož Javorníky jsou součástí CHKO Beskydy a Vizovické vrchy do CHKO Beskydy nepatří, Senice je také pomyslnou osou, která dělí obce rozkládající se po obou březích tohoto potoka na dvě části s různým stupněm ochrany přírody.

Obr. 2 Vizovickou vrchovinu od Javorníků dělí potok Senice, jež se vlévá do Vsetínské Bečvy.

Ve studovaném území byly konkrétním předmětem zájmu krajinné segmenty zahrnující zemědělsky obhospodařovaná nelesní společenstva o celkové rozloze 25 ha. Hranice segmentů odpovídají pozemkům vedeným v katastru nemovitostí a registru zemědělské půdy (LPIS) jednotlivých zemědělsky hospodařících subjektů, jež byly předmětem zájmu pro tuto práci.

1.2.1 Obec Valašská Polanka

Valašská Polanka leží 9 km jižně od Vsetína a asi 30 km od krajského města Zlín. Obcí protéká potok Senice, který je zároveň hranicí mezi západně ležícími Vizovickými vrchy a východně ležícími Javorníky, jež patří do Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Nejvyšším místem v katastru obce je vrch Žáry (752 m n. m.),

nejnižším místem je údolí potoka Senice (375 m n. m.). (Nekuda, 2002; Základní údaje o obci, 2015)

Valašskou Polankou prochází silniční a železniční trať spojující Moravu se Slovenskem, jehož hranice jsou vzdáleny asi 25 km od obce. Valašská Polanka je členem Sdružení obcí Hornolidečska, k jehož hlavním cílům patří rozvoj turistického ruchu. Spolu se sousedními obcemi spolupracuje také v rámci Mikroregionu Polanecko. V každé z obcí Sdružení jsou k vidění ukázky valašské lidové architektury, folklorní tradice, kulturní nebo přírodní zajímavost. (Základní údaje o obci, 2015)

Obec svou rozlohou 1 235 ha a počtem 1 356 obyvatel (2011) patří ke středně velkým obcím okresu. Hlavní sídlo leží téměř celé v údolní nivě potoka Senice, menší řadová výstavba je na začátku údolí Veřečné, na dalších místech jsou roztroušeně samoty. Zachovalé dřevěné stavby jsou ojedinělé, nacházejí se většinou v rozptýlené zástavbě v okolních údolích a na kopcích. (Příroda Valaška, 2015)

1.3 Historické aspekty studovaného území

Pro krajinu evropského typu je charakteristické její utváření ponejvíce přírodními vlivy a člověkem. Každá krajina je však charakteristická svým reliéfem, uspořádáním a typickými prvky, které jsou více či méně dílem člověka. V různých oblastech se usazovala různá etnika a přinášela do nově osídlovaných oblastí poznatky mnohdy přesahující hranice dnešního státu či několika států. Studované území nejvíce ovlivnili rumunští kolonizátoři, zakladatelé krajiny valašského typu, přicházející na území našeho státu po Karpatském oblouku.

1.3.1 Valaši a Valašsko

Studované území patří do oblasti všeobecně nazývané Valašsko. To však nemá přesně vymezené hranice, můžeme se občas potkat s protichůdnými názory na rozsah tohoto území. Jde vlastně o etnografický celek, který zahrnuje území s podobnými přírodními, historickými a kulturními podmínkami, propojen

způsobem obhospodařování krajiny, který jí dal takovou podobu, jak ji známe ve více či méně pozměněné podobě dodnes.

1.3.1.1 Dobývání vyšších hor

Od 16. století se na území Valašska objevují 2 kolonizační proudy – pasekářský a valašský. Obě kolonizace se postupně alespoň místy vzájemně prolínaly a nelze přesně odlišit jednu od druhé. Vše nakonec šlo k obdobnému cíli, využívání vyšších horských poloh. Před polovinou 17. století byla většina území Valašska pokryta bukovými a jedlovými lesy, jednotlivá sídla byla rozložena velmi nerovnoměrně v důsledku členitého hornatého území.) (Macůrek, 1959; Nekuda, 2002)

Pasekářská kolonizace byla dílem místního usedlého obyvatelstva a neznamenal příchod cizího etnika. S cizími příchozími počítá teorie o tzv. valašské kolonizaci, která spočívala pouze v rozšiřování odlišného - extenzivního způsobu chovu koz a ovcí. Na rozdíl od pasekářské kolonizace salašnický chov tzv. valašského dobytka nepřinesl rozšiřování ploch orné půdy, nýbrž ve své prvotní podobě znamenal využití holých vrcholů kopců a listnatých či smíšených lesů k pastvě koz a ovcí spásající spodní bylinné patro. (Nekuda, 2002)

Valašští kolonisté postupovali po oblouku Karpat od 14. století a jejich dlouhá pouť skončila až v horách východní Moravy koncem 15. století a zejména v 16. století. Z rumunské části Maramureše se do míst spoře osídlených Slovany, nejdříve tedy do dnešní Zakarpatské Ukrajiny, přesunuli Rumuni, zvaní tam tehdy všeobecně Valaši („Volochi“). Byli to pastevcí pečující o velká stáda ovcí v horách, tehdy téměř nijak hospodářsky nevyužívaných. Už na této první zastávce došlo k asimilaci s tamním zemědělským obyvatelstvem, které převzalo mnohé z chovatelské praxe kolonistů, včetně specifických forem života v horách a valašského práva. Valašské právo je považováno za jeden z kompromisů mezi zvykovým a německým právem. Bylo vytvořeno za účelem kolonizace dosud neosídlených horských oblastí ve středních a západních Karpatech. Spolu s valašskými kolonisty se od 13. do 16. století rozšířilo z Rumunska až na východní Moravu. Také Valaši přejali do svého způsobu hospodaření, v Karpatech už od 19. století označovaného jako salašnictví, v každém novém území něco málo nebo více z tamního chovu dobytka,

který byl součástí jejich zemědělského hospodaření. Název Valach už potom nebyl synonymem pro rumunskou národnost, ale označením pro chovatele ovcí a koz salašnickým způsobem, pro horské i podhorské hospodáře, kteří přejali „valašský“ způsob života. (Škubal, 1995; Štika, 2007)

Obr. 3 Postup osídlování karpatských regionů Valachy. (Štika, 2007)

1.3.1.2 Valaši jako bojovníci a samozásobitelé

Horské oblasti umožňovaly pastevcům obranu, utvrzovaly sebevědomí a podporovaly větší svobodu, než jakou měl poddaný a bezbranný lid na vrchnostenské půdě. Valaši – pastevci byli pokládáni za lid smělý a bojovný. Valašský lid se vytvořil v průběhu historického procesu v období bouří a lidových povstání. Nejen pastevci, ale také poddaní z horských a podhorských vsí a obyvatelé měst a městeček vystupovali pod jménem Valachů proti feudálům za svobodný život. Jméno valašských rebelů proslulo v prvních letech třicetileté války, valašský lid se sjednocoval bojem. Začínal se vytvářet širší termín „Valaši“, kterým se označovali povstalci bez zřetele na sociální příslušnost, bojovali „pod jménem Valachů“. Svým vystoupením v 17. století se Valaši stali věhlasnými a jejich jméno se pak přeneslo na celý kraj. Tedy v přímé souvislosti s historickým vývojem vznikl nový, dosud neznámý zeměpisný pojem „Valašsko“. (Škubal, 1995)

Každá rodová usedlost byla tvořena společným hromadným dvorem s několika stavebními objekty a patřil k nim „zárubek“ – spádnicový pás s drobnými terasovými políčky. Stavby byly natlačeny vždy k hornímu okraji zárubku, protože

tam bylo víc slunce než v chladné dolině. Obyvatelé se snažili krýt potřebu vlastní rodiny samozásobitelsky bez styku se vzdáleným trhem a „záchranu před krachem svého naturálního hospodářství viděli v udržování tradičního neuvěřitelně skromného způsobu života.“ (Löw, 2003)

2 Metodika

Diplomová práce byla zpracována jak po stránce historické a kulturní, tak po stránce přírodní, z hlediska hospodaření s krajinou. Nejdříve byly využity literární prameny ke studiu zdejších přírodních poměrů, zvláště byla studována část patřící do CHKO Beskydy (Javorníky) a zvláště část do CHKO nepatřící (Vizovické vrchy). Dále byl sledován vývoj osídlování zdejší krajiny a změny, které s sebou osídlování přinášelo. Vývoj využívání krajiny byl sledován až po současnost. V literární části je také věnován prostor vzniku a vývoji CHKO Beskydy a jejímu vlivu na hospodaření s krajinou.

V obou částech zkoumaného území (CHKO a mimo CHKO) byly vybrány segmenty podrobného zkoumání založeného na mapování biotopů a krajinných prvků. Pro tento účel byly vybrány plochy zemědělsky hospodařících subjektů, jeden z oblasti patřící do CHKO a druhý z oblasti mimo CHKO. Nejedná se o veškerou plochu, kterou tyto zemědělci obhospodařují, součástí vybraných ploch jsou pozemky obhospodařované samotnými zemědělci a jejich předky po více generací. Byl proveden rozhovor s lidmi, kteří na vybraných pozemcích zemědělsky hospodaří, odpovědi byly zaznamenány do předtištěného archu se stejně strukturovanými otázkami (Příloha 1). Dotázáni byli nejen v současné době hospodařící osoby, ale i rodinní příslušníci, kteří na pozemcích dříve hospodařili. Prostřednictvím rozhovorů mi byly poskytnuty informace o historickém i současném hospodaření. Vstřícnosti a ochoty, se kterou mi tyto lidé informace poskytovali, si velmi cením. Zdrojem pro poznání historického využití krajiny byla také kronika paní Marie Juřicové. Na základě zhodnocení současného stavu vybraných segmentů byly formulovány konkrétní zásahy vycházející z poznatků ze studia odborné literatury, rozhovorů se zemědělci a z vlastních pozorování.

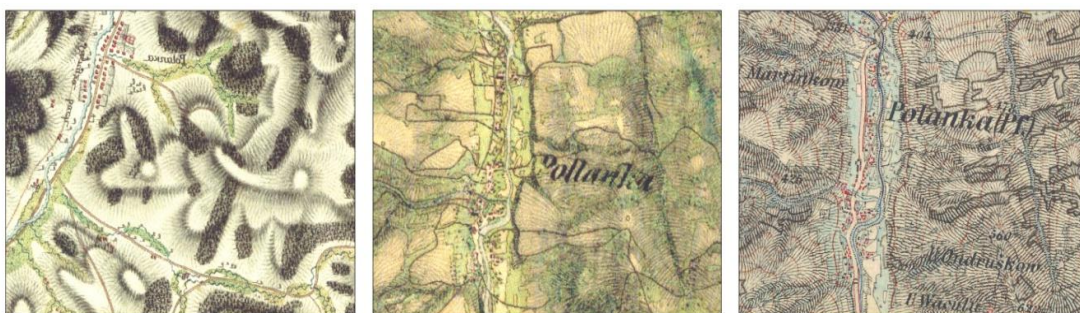
Byly využity staré pohlednice získané prostřednictvím jejich zveřejnění na internetových stránkách Sběratelství s. r. o. Dále byly využity historické fotografie od dotázaných zemědělců a jiných občanů z Valašské Polanky. Většinou se jedná o soukromě pořízené snímky těchto občanů zachycující krajinu, její části, případně lidi při běžných činnostech. Pohled shora byl zkoumán pomocí aktuálního a historického ortofotosnímku z roku 1950 pořízených z portálu CENIA (2015). Historické snímky a pohlednice byly použity pro dokreslení tehdejší doby a současnými fotografiemi byl získán materiál k porovnání hospodaření s krajinou dříve a dnes.

Vývoj krajiny byl studován mimo jiné prostřednictvím historických map dostupných na webovém mapovém serveru (WMS) ČÚZK (2015). Připojením mapy III. vojenského mapování do prostředí ArcGIS pak byla vytvořena mapa využití Valašské Polanky v roce 1876. Využitím podkladu základní mapy z roku 2013 a aktuálního ortofotosnímku (ČÚZK, 2015) byla vytvořena mapa současného využití krajiny. Následně byly obě mapy využití porovnány v souvislosti s poznatky o historickém vývoji území.

Historická vojenská mapování

Od roku 1763 vznikaly na území Rakouska–Uherska mapy zachycující celou monarchii. Prvním mapováním bylo tzv. Josefské probíhající v letech 1863–1868, jehož podkladem byly Müllerovy mapy v měřítku 1 : 28 800. Toto mapování však bylo polohově velmi nepřesné, vystřídalo jej tzv. Františkovo mapování probíhající v letech 1836–1852. Podstatné zjednodušení přinesl císařův patent z roku 1817, kterým byl zřízen Stablní katastr. Mapy druhého vojenského mapování jsou nejstaršími topografickými mapami, které je možné využít pro podrobné sledování vývoje krajiny v GIS prostředí. V letech 1874–1880 proběhlo na našem území třetí vojenské mapování (Františko–Josefské), přičemž bylo po přestupu na dekadickou míru v roce 1875 měřítko stanoveno na 1 : 25 000. Kromě polohopisu byl zobrazen i výškopis, a to kótami, šrafami a vrstevnicemi po 20 m, někde i po 10 m. Třetí vojenské mapování je velmi významné, neboť bylo využíváno v obou světových válkách a až do roku 1953 bylo jediným topografickým dílem pokrývajícím celé území bývalého Československa. Třetí vojenské mapování patří k nejlepším

zdrojům informací o krajině v době industrializace koncem 19. století pro celé naše území. (Havlíček, 2009)

Obr. 4 Ukázka map I., II. a III. vojenského mapování. (ČÚZK, 2015).

Seznam použitých zkratk organizací

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny

ČGS – Česká geologická služba

ČSOP – Český svaz ochránců přírody

ČSÚ – Český statistický úřad

ČÚZK – Český úřad zeměměřický a katastrální

LČR – Lesy České republiky

MZA Brno – Moravský zemský archiv v Brně

MZE ČR – Ministerstvo zemědělství ČR

SFŽP ČR – Státní fond životního prostředí ČR

SZIF – Státní zemědělský intervenční fond

ÚHÚL – Ústav hospodářské úpravy lesa

3 Krajina obce Valašská Polanka

Přírodní podmínky studovaného území lze popsat na základě příslušnosti k hornatině Vizovických vrchů a Javorníků. Obě tyto oblasti mají mnoho společného, neboť byly vytvořeny stejnými geomorfologickými procesy. Od sebe je dělí údolí potoka Senice a také stovky tisíc let, které zčásti usměřovaly vývoj těchto dvou masivů každý trochu jiným směrem. Těsná blízkost jim však zaručuje provázanost a podobné přírodní podmínky. Společným rysem celého území je příslušnost k subprovincii Vnější Západní Karpaty, Vsetínskému bioregionu a biogeograficky ke Vsetínské kotlině.

Geomorfologie:

Provincie: Západní Karpaty

Subprovincie: Vnější Západní Karpaty

Oblast: Moravsko–slovenské Karpaty

Celek: Vizovická vrchovina

Podcelek: Zlínská vrchovina

Okrsek: Seninecká vrchovina

Celek: Javorníky

Podcelek: Ráztocká hornatina

Okrsek: Veřečenská pahorkatina

Okrsek: Luženská vrchovina

(Demek, 2006; Přírodní poměry, 2015)

Na naše území zasahuje jen malý úsek vnější části Západních Karpat, tvořený příkrovy mezozoických a terciérních hornin, tj. tzv. flyšové pásmo Karpat. Termínem flyš, od kterého je název odvozen, se označuje soubor usazených hornin, charakteristický rytmickým střídáním pískovců, prachovců, jílovců, slínovců, vzácně i vápenců a slepenců. Kvůli flyšovému podloží dochází ve studované oblasti k častým sesuvům půdy. (Chlupáč, 2002; Nekuda, 2002; Pavelka, 2001)

Pedologie:

Převažujícím půdním typem studovaného území je kambizem mezobazická, nacházející se na členitých svazích terénu. Kolem vodního toku se setkáme s fluvizemí glejovou a na ni navazující kambizemí slabě oglejenou. (Geologická mapa, 2015)

Biogeografie:

Valašská Polanka se nachází v biogeografické jednotce Vsetínského bioregionu (3.9), který leží na severovýchodní Moravě a částí zasahuje na Slovensko. Zabírá geomorfologický celek Javorníky, východní část celku Hostýnsko - vsetínská hornatina a severní výběžek Vizovické vrchoviny. Bioregion je tvořen dlouhými horskými hřbety s řadou rozsoch na pískovcovém flyši. Bioregion hostí typickou západokarpatskou biotu bukového lesa převážně 5. vegetačního stupně, do níž od severovýchodu pronikají horské prvky. Vegetačně je bioregion řazen do květnatých bučin, s ostrovy acidofilních horských bučin. Flóra je celkově bohatá. V lesích je charakteristické vysoké zastoupení jedle a to až dodnes. Typická jsou společenstva horských luk a pastvin. V lesích dnes převažují kulturní smrčiny s menšími zbytky jedlových a javorových bučin, mimo les horské louky a pastviny. (Culek, 1996)

Fytogeografie:

Katastr Valašská Polanka patří do fyto geografického okresu Střední Pobečví a podokresu Vsetínská Kotlina (80a), což je oblast v okolí Vsetína a zasahuje k Valašskému Meziříčí a Rožnovu pod Radhoštěm. Zdejší květena je pestrá, avšak dosti narušená díky značnému využití krajiny, která je poměrně hustě osídlená (žije zde více jak 50% obyvatel bývalého okresu Vsetín). Je zde přítomno mnoho teplomilných druhů a na rozdíl od okolních fyto geografických okresů se častěji vyskytují druhy vodní a mokřadní. Vzácně se objevují i druhy horské splavené sem z Javorníků a Beskyd. K nejvýznamnějším rostlinným druhům zde rostoucím patří jetel válcovitý (*Trifolium rubens*), dřišťál obecný (*Berberis vulgaris*), divizna brunátná (*Verbyscum phoeniceum*), kopretina chocholičnatá (*Pyrethrum corymbosum*), hrachor černý (*Lythyrus niger*), pcháč panonský (*Cirsium pannonicum*), smldník jelení (*Peucedanum cervaria*), hrachor široolistý (*Lathyrus latifolius*), kakost krvavý (*Geranium sanguineum*), černohlávek dřípátý (*Prunella*

laciniata), vstavač vojenský (*Orchis militaris*), vstavač osmahlý (*Orchis ustulata*), pětiprstka hustokvětá (*Gymnadenia densiflora*), bahnička chudokvětá (*Eleocharis quinqueflora*), skřipinka smáčknutá (*Blysmus compressus*), kosatec sibiřský (*Iris sibirica*), žluťucha slatinná (*Thalictrum lucidum*), vítod nahořklý (*Polygala amarella*), blešník úplavičný (*Pulicaria dysenterica*), pampeliška bahenní skup. (*Taraxacum* sect. *Palustria*), pryskyřník lýtý (*Ranunculus sceleratus*), ostřice pobřežní (*Carex riparia*), zerav jednoduchý (*Sparganium emersum*), lakušník vodní (*Batrachium aquatile*), úpor trojmužný (*Elatine triandra*), šípátka střelolistá (*Sagittaria sagittifolia*), jaterník podléška (*Hepatica nobilis*), pcháč bezlodyžný (*Cirsium acaule*), ladoňka karpatská (*Scilla kladnii*), kýchavice Lobelova (*Veratrum lobelianum*), žluťucha orlíčkolistá (*Thalictrum aquilegifolium*) aj. Převažuje bezlesí, plochy souvislejších lesů se vyskytují zejména při okrajích a jsou tvořeny z větší části kulturními smrčínami, ale místy se zachovaly i zbytky bučin a habřin, popř. dubohabřin. V kulturní krajině převládají louky a pastviny nad plochami orné půdy. (Nekuda, 2002)

3.1 Přírodní odlišnosti studovaného území

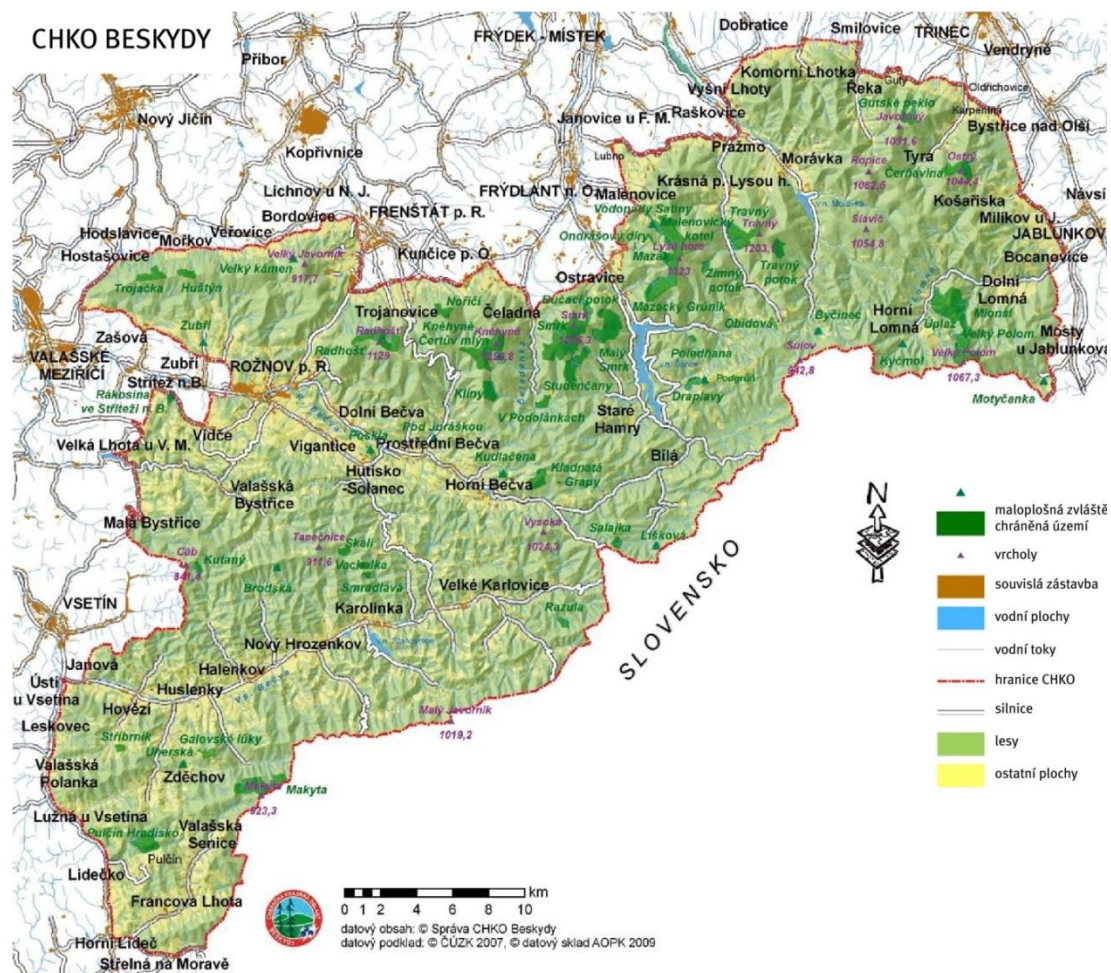
3.1.1 Území patřící do CHKO Beskydy

Část studovaného území rozkládající se východně od potoka Senice patří do Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Beskydy, jež je charakteristická odstupňovanou ochranou danou jeho zonací. Toto území náleží k hornatině Javorníků, podle čehož jej můžeme charakterizovat a odlišit od studovaného území, které je součástí Vizovických vrchů a do CHKO Beskydy nepatří.

3.1.1.1 CHKO Beskydy

Chráněná krajinná oblast Beskydy je se svou rozlohou 1160 km² největší chráněnou krajinnou oblastí v České republice. Nachází se na východě České republiky na území třech okresů (Vsetín, Nový Jičín, Frýdek–Místek). Rozkládá se v členité hornatině Západních Karpat a zaujímá téměř celé území Moravskoslezských Beskyd, velkou část Vsetínských vrchů a moravskou část Javorníků, které tvoří hranici se Slovenskem. Zde na ni bezprostředně navazuje CHKO Kysuce. Hranicí

CHKO Beskydy je v místě od Horní Lidče přes Valašskou Polanku až po Ústí u Vsetína železnice spojující Moravu se Slovenskem. Oblast patří k horským zvláště chráněným územím s vysokou lesnatostí. Pro svou vodohospodářskou důležitost je oblast současně chráněnou oblastí přirozené akumulace vod. Důvodem vyhlášení CHKO Beskydy byly její výjimečné přírodní hodnoty, zejména původní horské pralesovité porosty s výskytem vzácných karpatských živočichů a rostlin, druhově pestrá luční společenstva, unikátní povrchové i podzemní pseudokrasové jevy a rovněž mimořádná estetická hodnota a pestrost ojedinělého typu krajiny vzniklého historickým soužitím člověka s přírodou v tomto území. (CHKO Beskydy, 2015; Voženílek, 2002)

Obr. 5 Mapa vymezení CHKO Beskydy (Mapa CHKO Beskydy, 2015)

Území CHKO bylo zařazeno mezi vybrané evropské lokality pod názvem EVL Beskydy (CZ0724089) o celkové rozloze 120 358 ha. Zařazení území do soustavy Natura 2000 znamená především ocenění přírodních hodnot Beskyd a vyjádření

zájmu EU zajistit jim potřebnou péči. Většinou to znamená, že dosavadní režim zůstane nezměněn, protože využití krajiny je v souladu se zájmy OP. Velkoplošná chráněná území odrážejí záměr státu zachovat pro další generace přírodní bohatství (flóru a faunu) a krajinnou rozmanitost i prvky kulturního dědictví. (CHKO Beskydy, 2015; Machar, 2014)

3.1.1.2 Javorníky

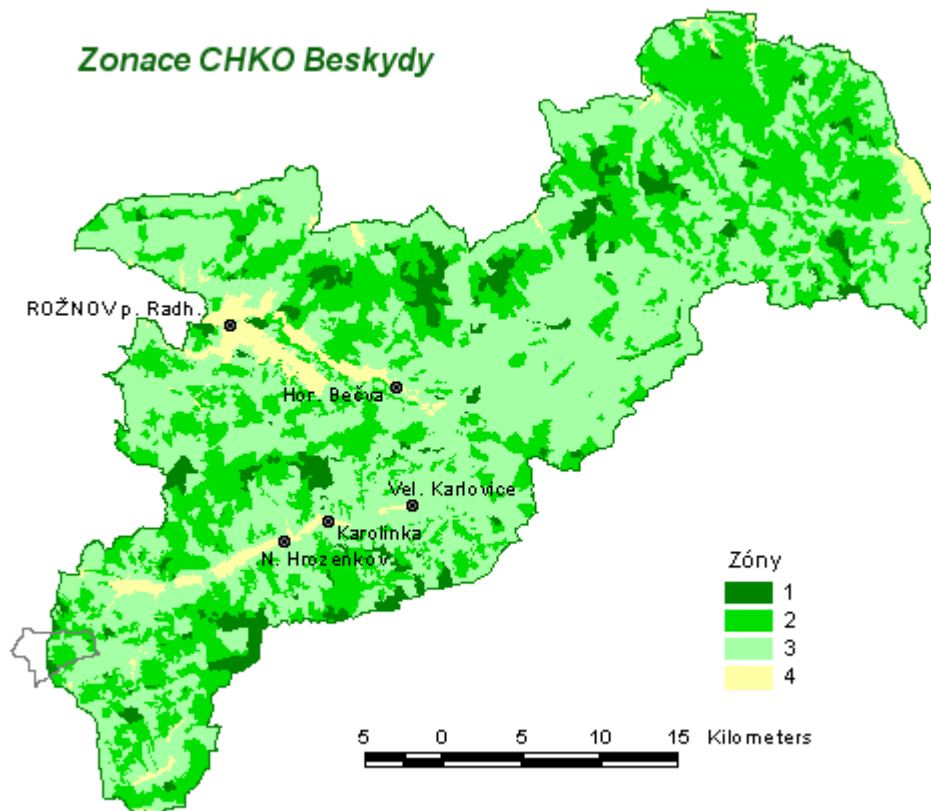
Javorníky zaujímají JZ část CHKO Beskydy na ploše o rozloze 229 km² (tj. 20 % celkové výměry CHKO). Jsou vymezeny hranicí se Slovenskem, kde se rozléhají až po řeku Váh, ze severu je od Vsetínských vrchů dělí Vsetínská Bečva, západně jsou od Vizovických vrchů odděleny potokem Senicí a na jihu je od Kyčerské hornatiny, patřící do CHKO Bílé Karpaty, dělí Lysský průsmyk. Javorníky zahrnují tyto katastrální území: po směru toku Senice je to Valašská Senice, Francova Lhota, Horní Lideč, Lidečko, Lužná u Vsetína, Valašská Polanka, Leskovec, po směru toku Vsetínské Bečvy jsou to Velké Karlovice, Karolinka, Nový Hrozenkov, Halenkov, Huslenky, Hovězí, Janová a Ústí u Vsetína, kde se potok Senice vlévá do Vsetínské Bečvy.

Erozně a strukturně denudační reliéf je budován převážně komplexy jílovců a pískovců zlínského souvrství račanské jednotky magurského flyše. Typické pro tento hornatinný reliéf jsou ploché hřbety a dílčí horské rozsochy se zbytky úrovní zarovnaných povrchů, vysoká rozčleněnost údolními vodními toků a stržemi, hluboká příčná sedla. (Pavelka, 2001)

Zájmové území patří geomorfologicky do podcelku Ráztocká hornatina, se dvěma okrsky Veřečenskou pahorkatinou a Luženskou vrchovinou.

3.1.1.3 Legislativní požadavky pro zemědělské hospodaření v CHKO

Vymezení zón chráněné krajinné oblasti je významným nástrojem ochrany přírody a strategie péče o krajinu. Chráněná krajinná oblast Beskydy je členěna do 4 zón. Zonace je znázorněna na Obr. 6, přičemž zájmové území je součástí zón 1–3. Zonací jsou sjednocovány území obdobné kvality do ucelených krajinných segmentů tak, aby pokud je to možné, v odstupňovaném pořadí vytvářela ochranné pásmo jedna druhé. (Machar, 2014; Šarapatka, 2008)

Obr. 6 Zonace CHKO Beskydy s vyznačením zájmového území. (Podklad: CHKO Beskydy, 2015)

1. **zóna (přírodní - jádrová)** – obsahuje přirozená a polopřirozená lesní společenstva, málo pozměněná člověkem a nejcennější druhově rozmanité nelesní plochy. Péče je zaměřena na jemné formy lesního hospodaření, ve vybraných částech lesa ponechání samovolnému vývoji a na účelové obhospodařování luk a pastvin.
2. **zóna (polopřirozená)** – zahrnuje lesní porosty s výrazněji pozměněnou druhovou skladbou přírodě blízkých lesních společenstev a druhově bohaté travní porosty. V lesním hospodářství je preferována přirozená obnova, louky a pastviny jsou trvale obhospodařovány s nízkou intenzitou.

3. **zóna (kulturně-krajinná)** – zařazeny monokulturní hospodářské lesy s mozaikou luk a pastvin, rozptýlenou zástavbou a bohatým zastoupením nelesních dřevin. Cílem je uchování a zlepšení malebnosti krajinného rázu běžným obhospodařováním s dotvořením zástavby respektující krajinný ráz.
4. **zóna (sídelní)** – zahrnuje souvisleji zastavěná území s návazností na intenzivně obdělávanou zemědělskou půdu. Umožňuje umístování obytných a podnikatelských aktivit a intenzivnější zemědělskou výrobu.

(CHKO Beskydy, 2015)

U velkoplošných zvláště chráněných území (VZCHÚ), jimiž jsou CHKO a NP, jsou restriktivní omezení hospodaření rozdílná pro jednotlivé zóny ochrany. Další omezení hospodaření ve zvláště chráněných územích (ZCHÚ) plynou z bližších ochranných podmínek, které jsou součástí zřizovací listiny, a z rozhodnutí orgánu ochrany přírody, které však musí být v souladu se zákonem č. 114/1992 Sb. Omezení zemědělce v ZCHÚ s dopadem na jeho ekonomiku jsou následující:

- Zákaz používání hnojiv, kejdy, silážních šťáv a ostatních tekutých odpadů – území I. zóny NP a CHKO.
- Zákaz hospodaření na pozemcích způsobem vyžadujícím intenzivní technologie – území celého NP, I. a II. zóny CHKO a celé území NPR a PR.
- Zákaz používání biocidů – území I. a II. zóny CHKO, celé území NPR a PR.
- Zákaz měnit stávající vodní režim pozemků – území celého NP, I. a II. zóny CHKO a celé území NPR.
- Zákaz změny současné skladby a plochy kultur, nevyplývá-li změna z plánů péče – území I. zóny NP a CHKO.

(Šarapatka, 2008)

Kompenzace za tato omezení jsou částečně vypláceny v rámci dotací v územích Natura 2000, a to z prostředků Plánu rozvoje venkova (2014–2020). Další možností kompenzace jsou újmy vyplácené dle § 58 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. Za omezení přímo z části III. až V. zákona nebo z rozhodnutí orgánu ochrany přírody, v důsledku kterého vznikla prokazatelná ztráta

při zemědělském hospodaření, je možné požádat rok zpětně o újmu. Blíží náležitosti jsou obsaženy ve vyhlášce č. 432/2005 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční úhrady za újmu vzniklou omezením zemědělského hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku. (Šarapatka, 2008)

Správy chráněných krajinných oblastí mohou opatření v zájmu ochrany přírodních fenoménů provádět samy nebo prostřednictvím jiného, pakliže tak neučiní na jejich výzvu vlastník nebo nájemce pozemku (§ 68 zák. o ochraně přírody a krajiny). Určité ekonomicky a organizačně neefektivní jevy v ochraně přírody jsou svázány s málo přehlednou zodpovědností za ochranu přírody na územích s nejvyšším ochranným režimem, které se nacházejí na pozemcích státu a výkon práva hospodaření zde zajišťuje např. Pozemkový fond a Lesy ČR, s. p. Tyto nedostatky je žádoucí vhodnou úpravou legislativy odstranit a to jak na úrovni výkonu státní správy, práva hospodaření, tak i v oblasti vytváření a schvalování procedur a koncepčně plánovacích dokumentů (plány péče, oblastní plány rozvoje lesa, lesní hospodářské plány a osnovy). (Machar, 2014)

3.1.1.1 Vývoj CHKO Beskydy a problémy hospodaření s krajinou

Vývoj krajiny zájmového území patřícího do CHKO a území mimo ní probíhal po staletí obdobně. Díky podobným přírodním podmínkám, vlivům hospodaření s krajinou a shodnému kulturnímu vývoji je vytvořen základní obraz krajiny, který se v obou výše zmíněných územích v základu neliší. Cesty obdobných podmínek se začínají rozcházet vznikem, ale hlavně počátkem fungování Správy CHKO Beskydy, která svými ustanoveními zasahuje do hospodaření s krajinou v chráněné krajinné oblasti.

Do roku 1991 nebyla na území chráněných krajinných oblastí zajišťována téměř žádná významnější praktická péče o přírodní a krajinné prostředí, neboť k tomuto účelu nebyly vyčleněny odpovídající finanční prostředky, neexistovalo odpovídající postavení správ CHKO. Správy chráněných krajinných oblastí do roku 1992 sloužily pouze jako obecně zohledňované odborné instituce, které neměly žádné pravomoci. Efektivita jejich působení byla mizivá a činnost se spíše soustředila na dokumentaci devastace české krajiny a jiné úniky od nepříznivé reality, například ekologickou

výchovu. Mnohé potíže CHKO jsou spojeny s tím, že všechny tyto oblasti vznikly před účinností zákona o ochraně přírody a krajiny (č.114/1992 Sb.). (Machar, 2014)

Během 20. století a především v jeho druhé polovině došlo k významnému poklesu početností a zmenšení areálu rozšíření populací většiny druhů zemědělské krajiny v celé Evropě. Vlády reagují na vzrůstající společenskou poptávku v oblasti posílení hospodářského blahobytu občanů často tím, že podporují krátkodobou spotřebu přírodních zdrojů na úkor dlouhodobé ochrany životního prostředí. Jedním z výsledků takových zásahů je to, že stále více zemí pohlíží na oblasti vyňaté z krajiny v podobě národních parků a chráněných oblastí jako na hospodářský a sociální luxus, který si nemohou dovolit, tj. parky a chráněné oblasti jsou vnímány jako „mrtvý kapitál“, který by měl být spíše zaměřen na využití sloužící okamžitým lidským potřebám. (Machar, 2014; Šarapatka, 2008)

Lesnictví

Nejcennější lesní lokality, které splňovaly minimální plošné požadavky, jsou zařazeny do I. zóny CHKO Beskydy. Převážně listnaté porosty jsou soustředěny do II. zóny a hospodářské smrkové porosty tvoří III. zónu. Hlavním problémem intenzivního lesního hospodaření je vytlačení jedle bělokoré a ostatních méně zastoupených lesních dřevin z přirozené a umělé obnovy, zjednodušená porostní struktura ve většině porostů, úbytek porostů nejvyšších věkových stupňů, snaha o snižování obmýtí v bukovém porostním typu a nedostatek odumřelého dřeva jako nezbytného stanoviště pro četné druhy ohrožených organismů. Současným cílem je snížit zastoupení nepůvodních smrkových monokultur ve prospěch stanoviště původních dřevin. (CHKO Beskydy, 2015; Kulturní dědictví, 2010)

V duchu snižování rozlohy zemědělské půdy je státem formou dotací podporováno její zalesňování. Vlna zalesňování, která byla v CHKO Beskydy spuštěna v 90. letech 20. století, přispívá velkou měrou ke změně krajinného rázu charakterizovaného mozaikou lesů, luk, pastvin a drobných políček. Tedy toho, co bylo jedním z hlavních předmětů vyhlášení chráněné krajinné oblasti. Masivní zalesňování by proto nemělo být v zemědělské krajině chráněných krajinných oblastí typu Beskyd či Bílých Karpat podporováno. (Kulturní dědictví, 2010)

Daším problémem lesnictví v CHKO Beskydy je zalesňování „na černo“. Jednou z příčin je obecně slabé povědomí o nutnosti žádat orgány ochrany přírody o stanovisko se zalesněním a změnou využití pozemku, a to jak ze strany vlastníků, tak ze strany obcí i pověřených orgánů státní správy. (Kulturní dědictví, 2010)

Hospodaření na nelesních plochách (biotopech)

Na území národních parků a chráněných krajinných oblastí České republiky se nachází lidskou činností podmíněná druhově bohatá společenstva luk a pastvin. I když současná zemědělská politika klade velký důraz na podporu ekologických funkcí zemědělského hospodaření, existuje hrozba, že z důvodu nastolení obtížných podmínek upustí zejména malé a střední zemědělské podniky od hospodaření na loukách a pastvinách velkoplošných chráněných území a tyto druhově bohaté travní porosty, závislé na citlivém a šetrném zemědělském hospodaření, budou degradovat. Uchování biodiverzity není jen úkolem ochrany přírody, ale velmi úzce se dotýká zemědělství, které část biologické rozmanitosti přímo využívá. (Kulturní dědictví, 2010)

Při současném vysokém zastoupení lesů, které pokrývají více než 70% plochy CHKO, je pro zachování přírodní pestrosti území a udržení turistické atraktivnosti oblasti velmi důležité uchování luk, pastvin příp. jalovcových pastvin. Správa CHKO Beskydy podporuje hospodaření v nejvýznamnějších částech území formou dotací z programu Péče o krajinu (financovaného ministerstvem životního prostředí). Podílí se také na přípravě projektů na podporu chovu ovcí a koz v Beskydech a na přípravě agroenvironmentálních programů, které podporují šetrné hospodaření. (CHKO Beskydy, 2015)

Na loukách v nižších polohách roste více druhů z čeledi vstavačovitých, například vstavač kukačka, vstavač osmahlý, vemeníček zelený, prstnatec bezový, prstnatec májový a hlavinka horská. Typickým a velmi hojným je pro Beskydy vstavač mužský. Tato stanoviště jsou v současnosti silně ohrožena zánikem lučního a pastevního hospodaření a zalesňováním. Mimo přírodovědné zájmy je jedním z nejobtížnějších úkolů zachování vzhledu staveb a rázu zástavby, který dodává beskydské krajině její jedinečnost a půvab. (CHKO Beskydy, 2015; Voženílek, 2002)

3.1.2 Území nepatřící do CHKO Beskydy

Tato část zájmového území je charakteristická příslušností k hornatině Vizovických vrchů, čímž ji můžeme geomorfologicky odlišit od zkoumaného území patřícího do CHKO Beskydy.

3.1.2.1 Vizovická vrchovina

Vizovická vrchovina je členitá vrchovina o rozloze 1 399 km². Východní hranici Vizovické vrchoviny tvoří potok Senice oddělující ji od Javorníků, jihovýchodní hranici tvoří Bílé Karpaty, západní hranici tvoří Dolnomoravský a Hornomoravský úval a na severu Vizovická vrchovina hraničí s Hostýnsko–vsetínskou hornatinou.

Oblasti Vizovické vrchoviny dominuje hornatinný pruh tvořený převážně odolnými pískovci luhačovických vrstev račanské jednotky magurského flyše. Na výchozy pískovců ve vrcholových i svahových polohách se váže množství skalních útvarů. K nejznámějším patří Čertovy skály u Lidečka. Podél údolí potoka Senice a jeho přítoků se vyskytují zbytky plošin tzv. údolního zarovnaného povrchu. (Pavelka, 2001; Přírodní poměry, 2015)

Zájmové území patří geomorfologicky do podcelku Zlínská vrchovina a do okrsku Seninecká vrchovina.

3.2 Krajina a zemědělství

Literární prameny uvádějí, že soudobé zemědělství vyvolává řadu protichůdných názorů ohledně jeho vlivu na krajinu. Tak jako v každém odvětví nelze jednoznačně říci, zda je tento vliv pozitivní, či spíše negativní. Je nutné si však uvědomit, že zemědělství, stejně jako lesnictví, se významnou měrou podílí na charakteru utváření krajiny již od dob prvních osídlenců. Za posledních 50 let však došlo v zemědělství ke značné transformaci z převážně samozásobitelského způsobu na způsob převážně velkovýrobní. Také z těchto hledisek se díváme na krajinu a hodnotíme zásahy v ní.

Zemědělství patří k nejstarším činnostem člověka, velmi výrazně ovlivnilo podobu a fungování krajiny. První zemědělce na našem území lze datovat do období zhruba před 7500–6000 lety rozšiřováním kultury lineární keramiky z Ukrajiny. Přibližně polovina rozlohy České republiky je tvořena zemědělskou půdou a podobně je tomu i na úrovni celé Evropské unie. Zemědělství v průběhu staletí přispělo významnou měrou k tvorbě a údržbě krajiny jak ji známe dnes a při dodržování základních pravidel hospodaření je chápáno jako jeden z nástrojů pro zachování její rozmanitosti a kulturního rázu. Bylo to právě zemědělství a lesnictví, které prostřednictvím rozmanitých způsobů hospodaření dalo v minulosti vznik unikátním krajinným celkům, které dnes často tvoří jádrové části zvláště chráněných oblastí. V posledních desetiletích jsme svědky negativních změn v krajině, ztráty některých druhů rostlin a živočichů a snížení abundance řady dalších. Na tomto snížení se do značné míry podílí i intenzifikace zemědělství. (Dvorský, 2012; Brůžek, 2001; Šarapatka, 2008)

Nelze pominout fakt, že zemědělství při naplňování svého hlavního cíle, tzn. zabezpečení potravin pro obyvatelstvo, může v mnoha ohledech negativně ovlivňovat jednotlivé složky životního prostředí. Podobně jako všechna ostatní odvětví národního hospodářství, i zemědělství prošlo a prochází vývojem a pod vlivem tlaku globálních trhů se zemědělskými komoditami je nezbytně nutné zvyšovat efektivitu výroby a využívat nejmodernější metody a technologie rostlinné i živočišné produkce. Jestliže dojde k jednostranné intenzifikaci zemědělských praktik bez zohlednění základních principů ochrany životního prostředí, pak lze vyzorovat celou řadu negativních dopadů agrárního sektoru na jakost vody, čistotu ovzduší, kvalitu půdy, biodiverzitu a v neposlední řadě i na problematiku globální změny klimatu. (Dvorský, 2012)

Každá kulturní krajina je výsledkem změn, působících na přírodní prostředí dlouhodobou lidskou činností. Tyto změny jsou výsledkem nepřetržitého přetváření území z důvodu přizpůsobit jejich využití a prostorovou strukturu v závislosti na měnících se společenských požadavcích. Vztah k půdě je rozhodující znak pro evropskou rurální kulturu. Vlastnictví půdy je chápáno nejen jako zdroj obživy, ale také jako citové a kulturní dědictví po předcích rolníka. Mezi hlavní zemědělské procesy ohrožující vývoj kulturní krajiny patří vedle intenzifikace také

marginalizace a opuštění zemědělského obdělávání půdy. Oba procesy mají za následek úbytek přírodních a kulturních hodnot krajiny, útlum rozvoje biodiverzity, smazání regionálních rozdílů v krajině a v neposlední řadě také oslabení vztahu mezi člověkem a krajinou. Udržitelné způsoby

Obr. 7 Zemědělství jako zdroj obživy v 50. letech.

zemědělského hospodaření jsou tedy zcela klíčovým předpokladem pro zachování a rozvoj kulturní krajiny. (Andreska, 2010; Dvorský, 2012; Lapka, 2000)

3.2.1 Vývoj zemědělství na Valašsku

Prvořadým zaměstnáním obyvatelstva a zároveň hlavním zdrojem jeho obživy bylo na Valašsku zemědělství. Zemědělství se vyvíjelo v těsné souvislosti s osídlováním kraje, především s vývojem a charakterem půdního fondu. Do 16. století se zemědělská půda obdělávala jen v oblastech níže položených a v úrodnějších údolích a obdělávané pozemky představovaly jen malou část dnešní rozlohy. V následujících stoletích vzrostla plocha obdělávané půdy o pozemky při nově zakládaných horských vsích a horských pasekách, tedy vesměs o půdu málo úrodnou. Uplatňoval se tam extenzivní způsob hospodaření, při kterém se růst zemědělské produkce zabezpečoval rozšiřováním půdního fondu. (Nekuda, 2002)

3.2.1.1 Vliv člověka na krajinu od počátků odlesňování po 20. století

Před příchodem prvních kolonistů byla studovaná oblast kompletně pokryta smíšenými porosty. Lesy v těchto vrchovinách zůstávaly dlouho nedotčeny těžbou, nebo byly těženy jen při okrajích. Původní lesní porosty se měnily v důsledku postupujícího osídlení a později i hospodaření s lesem. V polovině 18. století odlesnění kulminuje v rámci celé historie. Rozvíjející se průmysl je dlouho založen

na dřevě, lesy jsou proto rozsáhle těženy. Připočteme-li i kořistnou těžbu¹ a přetrvávající letninové hospodaření², lesní pastvu a travení, výsledkem jsou rozsáhlé porostliny³. Korabík (1998) uvádí: „*Dříve nebyly kopce a svahy zalesněny, ale byly zde pastviny, na kterých Valaši chovali ovce po salašnicku, ... Lesy se rozkládaly až na okraje těchto pastvin.*“ (Korabík, 1998; Sádlo, 2005)

Od 17. století bylo zaznamenáno oproti minulosti výrazné zesílení vlivu člověka na krajinu, kdy jsou velké plochy věnovány polím, zvětšuje se i velikost honů, vznikají velké plochy poměrně jednotvárné polní krajiny. Dochází k přechodu z trojpolního na střídavé hospodářství, čímž se zemědělství zefektivnilo. Výsledkem byly mimo jiné i velké plochy uvolněných úhorů, nejméně úrodná pole byla opuštěna. Teprve v tomto období vznikají louky, tak jak je známe dnes, a diferencují se od pastvin. Předtím byly louky obhospodařovány dosti nestejně, a to se odráželo na jejich druhové skladbě. Místo od místa i sezónu od sezóny se lišila intenzita jejich kosení a zejména pastvy dobytka, která se s kosením často kombinovala. Pokrok v zemědělství se odrazil i ve zvýšení úrodnosti půd; odtud je možné vysledovat počátky moderní eutrofizace krajiny. Hnojena mrvou byla později nejen pole, ale i některé louky. (Sádlo, 2005)

Kromě základních druhů obilovin se vysévaly i některé krajové odrůdy jako např. místní druh žita, zvaný „křibica“, pšenice špalda, nejvíce podobná jarní pšenici, nebo také odrůda dvouřadého ječmene, zvaná „gengel“. Proso, na Valašsku doložené už v 16. století, vymizelo z polí po první světové válce. V 16. století tu zdomácněla i pohanka, jejíž krátká vegetační doba a nenáročnost vyhovovala zdejšímu klimatickým podmínkám. Do vývoje valašského zemědělství významně zasáhlo zavedení brambor. Koncem 18. století zdomácněly na dominikálních statcích a místy je už znali měšťané a poddaní v některých vsích. Prosazovaly se však jen pomalu a po několik desetiletí přinášely jen malou úrodu. (Domluvil, 1914; Nekuda, 2002)

---

¹ **Kořistná těžba** - využívání lesa jako nevyčerpatelný zdroj surovin bez jakékoli péče o něj.

² **Letninové hospodaření** - kulturní les zajišťující píce pro dobytek.

³ **Porostlina** - prořídla a nízká pařezová mlazina s extrémně krátkým obmýtím, něco mezi pasekou, pastvinou a lesem.

Při úpravě půdy měla zásadní význam kultivace půdy před setím, zvláště orba, na které závisel výnos sklizně. Na polích ležících na svazích (tedy velkém počtu valašských polí) se podzimní naorávka neprováděla ještě před první světovou válkou z obavy zvýšené erozivní činnosti (zejména splavováním) ladem ležící ornice. Kořenový systém samovolně zatravněného strmého pozemku tomuto splavování bránil. Do první světové války se oralo většinou jednosměrně, což zapříčinilo vytváření terasových polí, jejichž meze se neustále zvyšovaly. (Nekuda, 2002)

Richard Pavlík v roce 1957 o Valašské Polance uvádí: „Asi 60 % obyvatelstva jsou zemědělci, ostatek dělníci a jiní zaměstnanci. Pěstují se obilniny, brambory, jetel, traviny a ovoce. Chov dobytka a včelařství jsou pokročilé.... Zemědělci dříve zásobovali hlavně Vsetín.“ (Korabík, 1998)

3.2.1.2 Zemědělství během 20. století až dodnes

Rozvoj průmyslu a nových technologií přinesl řadu změn i do zemědělství. V průběhu celého 20. století můžeme pozorovat nejmarkantnější změny v zemědělství od jeho vzniku v neolitu. V osudech zemědělců v tomto období sehrály roli tři uzlové etapy:

- Období pozemkové reformy, které významně posílilo střední rolnictvo, jež se stalo důležitou oporou demokratických poměrů v první republice.
- Období fašistické okupace naší země, kdy šlo o bytí a nebytí celého národa.
- Období kolektivizace, které sledovalo likvidaci soukromého rolnictva jako třídy při použití nátlaku, teroru i cílené fyzické likvidace skupin i jednotlivců.

(Lapka, 2000)

Zemědělská krajina prošla dramatickou proměnou zejména v období intenzifikace socialistické zemědělské velkovýroby, zejména v 60. a následně v 70. letech 20. století. Toto období je spojeno zvláště se systematickým odstraňováním ekostabilizačních prvků z krajiny (meze, křovinaté remízy, odvodňování vlhčín a mokřadů, likvidace přirozeného průběhu vodotečí apod.) a zorňováním luk a pastvin. Od 90. let téhož století se objevuje nový problém a tím je naopak základní neobdělávání zemědělských pozemků s následným rozšiřováním ruderálních často nepůvodních druhů, které pronikají nejen do obhospodařovaných částí pozemků, ale i do ochránářsky významných polopřirozených nebo přirozených biotopů. Podíl obhospodařované půdy ani objem produkce dnes sice silněji neklesá, zásadní je však

pokles počtu obyvatel pracujících v zemědělství. Zemědělství se stává vysoce automatizovaným průmyslem. (Machar, 2014; Sádlo, 2005)

3.2.1.3 Historie valašských luk a pastvin

Donedávna byla většina trvalých travních porostů na Valašsku obhospodařována kombinovaně. Tyto porosty byly jednou sečeny, někdy vypásány v závislosti na množství narostlé píce a aktuálních potřebách zemědělce. Případné zbytky stařiny pak byly na podzim či v předjaří lokálně vypalovány. Každá druhově bohatá louka měla svého hospodáře, který ze zkušenosti generací svých předků nejlépe věděl, jakou část kdy poseče, aby sklídl dostatek nutričně kvalitního sena. Jeho krávy nebo ovce se musely v porostu dobře napást, aby přibývaly na váze. Porost tak nebýval jenom poválen nebo naopak zcela rozdupán, bylo zájmem zemědělce udržet pastvinu v dobré kondici na příští rok. Staří hospodáři však odcházejí a často nemají následovníky. Spolu s nimi mizí množství praktických zkušeností, jak který pozemek nejlépe dlouhodobě využívat, ale také řada druhů rostlin a živočichů, které k životu potřebovaly maloplošnou mozaiku stanovišť. V současnosti máme krajinu rozdělenou na poměrně velké a hospodářsky vyhraněné pozemky, tedy louky se pouze sečou a pastviny pouze vypásají. Toto rozdělení je podporováno i Ministerstvem zemědělství v podobě agroenvironmentálních opatření (AEO), vyhovuje však jen některým druhům rostlin. Rozmanitost travních porostů nesnižuje jenom celostátní sjednocování typů a termínů hospodaření, ale například také povinnost plošného sečení nedopasků, která likviduje druhy schopné se spasení vyvarovat, např. kriticky ohrožené hořečky (hořké), pcháče (ostnité), ale i řadu drobných druhů, jež by mohly v krytu nespasených rostlin přežívat (např. drobné ohrožené kapradiny – vratičky). Sjednocení péče na velkých plochách pak nejvíce ubližuje těm druhům rostlin, které se musí každoročně znovu rozmnožovat (např. poloparazitické světličky, černýše a kokrhele). Takové druhy využívají odkrytá místa v krajině nedaleko mateřských rostlin, kde mohou ze semen vyklíčit a vykvést (nebýt ihned zastíněni vzrůstnými sousedními rostlinami). Přitom musí uniknout časnému rozdupání nebo posečení, dokud jim nedozrají plody a semena. Když bylo pastvin i zemědělců více, byla větší šance, že každý rok se najde taková pastvina, kde bude postup obhospodařování těmto citlivým druhům vyhovovat. (Kulturní dědictví, 2010)

3.2.2 Zemědělství a životní prostředí

Biodiverzita je ovlivňována celou řadou faktorů a v obecné rovině lze říci, že legislativa ošetřující ochranu jednotlivých složek životního prostředí zároveň důležitým způsobem přispívá i k ochraně biologické rozmanitosti. Nelze pominout ani fakt, že nástroje a závazky v této oblasti jsou více než jinde zohledňovány v mezinárodních smlouvách jak na celosvětové, tak na regionální úrovni. Cílem škály programů je nejen omezit ztrátu biodiverzity, ale tuto integrovat do zemědělství. To je zvýrazněno v řadě mezinárodních úmluv, např. v Úmluvě o biologické rozmanitosti. Ve vlastní zemědělské produkci se jedná např. o uplatnění udržitelných zemědělských systémů, které musí být založeny na agroekologických principech a musí chránit biodiverzitu pro současnou i budoucí potravinovou bezpečnost a pro důležité ekosystémové funkce. V této oblasti existují i specializované právní předpisy, z nichž nejznámější jsou Směrnice Rady o ochraně volně žijících ptáků (79/409/EHS) a Směrnice Rady o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (92/43/EHS) – tyto dvě směrnice představují základní stavební kameny soustavy Natura 2000. Zemědělství, jako sektor významně ovlivňující volnou krajinu, hraje důležitou roli pro zachování těchto oblastí. Společná zemědělská politika poskytuje nástroje pro podpory hospodaření v soustavě Natura 2000 (prostřednictvím Programů rozvoje venkova) a to nejen v oblasti zemědělství, ale rovněž v oblasti lesnictví. Na všechny zemědělce se vztahuje povinnost dodržovat podmínky národních předpisů (zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči aj.). (Dvorský, 2012; Šarapatka, 2008)

Vzhledem k určité ambivalenci působení zemědělství na životní prostředí se zemědělské aktivity staly předmětem řady regulačních i podpůrných nástrojů, které mají na jedné straně umožnit smysluplné plnění základního poslání tohoto sektoru (produkci potravin) a na straně druhé zabezpečit zohlednění principů ochrany životního prostředí. Tyto nástroje mají, na mezinárodní úrovni, obvykle povahu obsahově širších smluv, strategií a programů přesahujících hranice samotného zemědělství. Na úrovni Evropské unie se pak obecněji formulované cíle mezinárodních nástrojů transformují do sektorových politik – obecně platné

legislativy, podpůrných opatření a strategických koncepcí. Na mezinárodní úrovni se však často ošetřují i aspekty, které nejsou pro evropský prostor prioritní, nebo relevantní a proto se v některých směrech politika EU odchyľuje od mezinárodního rámce. (Dvorský, 2012)

Dvorský (2012) uvádí, že v květnu 2011 seznámila Evropská komise veřejnost se strategií stanovenou do roku 2020 šesti specifickými cíli, které reagují na základní příčiny a problémové okruhy úbytku biodiverzity v evropském prostoru:

- a) Plně implementovat ochranu druhů a přírodních stanovišť.
- b) Udržet a obnovit ekosystémy a služby, které poskytují.
- c) Zajistit, aby zemědělství a lesnictví přispívalo k ochraně biodiverzity.
- d) Udržitelné rybářství a využívání akvakultur.
- e) Omezit dopady nepůvodních/invazních druhů na biodiverzitu.
- f) Zvýšit úsilí EU o odvrácení úbytku biologické rozmanitosti ve světě.

3.2.2.1 Ekologická stabilita krajiny

Uvážlivé ošetřování a ochrana půdy, jako základního výrobního prostředku v zemědělství je klíčovou podmínkou udržení ekologické stability, což je schopnost ekosystému vyrovnávat změny způsobené vnějšími i vnitřními činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce. Způsoby využívání půdy by měly zohledňovat zachování jejích základních fyzikálních, chemických i biologických funkcí. Využívání půdoochranných technologií a vhodných plodin na jednotlivých lokalitách redukuje dopady vodní a větrné eroze. Pro ochranu a tvorbu krajiny a jednotlivých složek životního prostředí by se mělo jednat o úkol pro všechny subjekty hospodařící v krajině, neboť zemědělec není pouze producentem, ale i tvůrcem obytné kulturní krajiny s uplatněním prvků jejího tradičního využívání. Důležitým aspektem zemědělského hospodaření je zakládání a zachovávání krajinných prvků jako jsou například remízky, větrolamy, stromořadí, travnaté údolnice, terasy, solitérní dřeviny, kamenné zidky, meze, atd. Vedle nesporné estetické hodnoty mají tyto prvky i svůj důležitý funkční význam spočívající v retenci vody a zpomalení jejího odtoku, protierozní ochraně, poskytování úkrytu volně žijící zvěři a ptactvu, ale mohou mít i pozitivní vliv při orientaci lokální i dálkové migrace organismů. (Dvorský, 2012; Šarapatka, 2008)

3.2.2.2 Krajinový ráz

Pod pojmem krajinový ráz, nebo také charakter krajiny, obecně rozumíme přírodní, kulturní, historickou anebo percepční charakteristiku konkrétního území. Charakter krajiny utvářejí specifické kombinace geologického podloží, reliéfu, půd, vodních systémů, vegetace, využití území (land use), uspořádání polí a lidských sídel. V českém legislativním prostředí je krajinový ráz definovaný jako „přírodní, kulturní a historická charakteristika místa či oblasti“ (dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny). Kulturněhistorická a estetická hodnota zemědělské krajiny a její místní specifika jsou pro současného člověka velmi atraktivní. Globalizace a uniformita našeho každodenního života vedou ke stále větší potřebě vyhledávat, byť pouze v rámci krátkých chvil oddechu, území, která si dosud udržela specifické rysy, jedinečný „krajinový ráz“. Znaky krajinového rázu, přírodní, historické a estetické hodnoty zemědělské krajiny se tak najednou stávají součástí rekreace, cestovního ruchu a bydlení. A jako takové i součástí rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství. (Löw, 2003; Šarapatka, 2008)

Část obtíží v oblasti ochrany krajinového rázu je spojena s netransparentní definicí charakteristik krajinového rázu, nedostatečnou informovaností obcí, stavebních úřadů a veřejnosti. Péče o krajinový ráz nesmí být zaměřena pouze na zakonzervování současného stavu krajinového rázu, ale i na možnost jeho dynamického chápání a vhodného dotváření zohledňujícího pochopitelná kritéria a stanovená pravidla. (Machar, 2014)

3.2.2.3 Udržitelné hospodaření s krajinou

„Nedědíme Zemi po našich předcích, nýbrž si ji vypůjčujeme od našich dětí.“

Antoine de Saint-Exupéry

Zemědělství je základním pilířem lidské existence, protože představuje nezastupitelný zdroj obživy lidstva. Je tedy samozřejmé, že se významným způsobem podílí na trvale udržitelném prostředí. Po celé generace se opakují základní zavedené agrotechnické postupy zemědělských prací, tedy zpracování a příprava půdy, setí a sklizeň. Technický pokrok v těchto postupech na straně jedné znamenal výrazný nárůst efektivity práce, na straně druhé (především v pozdějším

období) však někdy fatální následky pro životní prostředí. „Trvale udržitelný rozvoj je takovým způsobem rozvoje lidské společnosti, který uvádí v soulad hospodářský a společenský pokrok s plnohodnotným zachováním životního prostředí. Mezi hlavní cíle trvale udržitelného rozvoje patří zachování životního prostředí dalším generacím v co nejméně pozmeněné podobě světa.“ (Andreska, 2010)

Biodiverzita je hlavním ukazatelem zachovalosti přírodních nebo přírodě blízkých struktur. Zemědělstvím dochází v některých případech k menšímu či většímu ovlivnění nebo přímo přetváření biotopů a tím i ke snižování biodiverzity. Tento stav kulminoval až do stádia nabídky dotovaných opatření, které mají za úkol zastavit snižování biodiverzity. (Dvorský, 2012)

3.2.3 Údržba nelesních biotopů v zájmovém území

Biotop je prostředí přirozeného výskytu rostlin a živočichů. Základním předpokladem účinné ochrany ohrožených druhů je právě péče o jejich biotopy, a proto je systém ochrany přírody založen převážně na principu ochrany biotopů. Směrnice Evropské unie předepisují členským státům povinnost vytvářet soustavu chráněných území Natura 2000 a jedním z hlavních kritérií pro zahrnutí určitého území do této soustavy je právě přítomnost vybraných biotopů. (Chytrý, 2010)

Natura 2000 je soustava chráněných území, kterou jsou státy Evropské unie povinny vytvářet podle směrnice č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, z roku 1992 a směrnice č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků, z roku 1979. (Hora, 1998)

3.2.3.1 Mapování biotopů

Mapování biotopů v České republice je projekt na získávání unikátních dat o stavu přírody, jehož organizátorem je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR). Původním účelem mapování biotopů bylo splnění povinností daných evropskými právními předpisy pro vstup do Evropské unie – vymezení evropsky významných lokalit (EVL) pro typy přírodních stanovišť (součást soustavy chráněných území Natura 2000). První vlna mapování probíhala v letech 2001–2005 za úsilí stovek profesionálních i dobrovolných pracovníků. Při mapování biotopů

se sbírala data nejen pro evropsky významné typy přírodních stanovišť, ale i pro další vybrané přírodní biotopy na území ČR. Výsledkem je vrstva mapování biotopů. Vzhledem k tomu, že stav vegetace se mění a také vzhledem k dílčím nepřesnostem původní vrstvy se od roku 2006 provádí aktualizace vrstvy mapování biotopů. (Mapování biotopů, 2015)

Dle Katalogu biotopů ČR (Chytrý, 2010) jsou biotopy členěny na devět formačních skupin. Prvních osm skupin zahrnuje Vodní toky a nádrže (V), Mokřady a pobřežní vegetaci (M), Prameniště a rašeliniště (P), Skály, sutě a jeskyně (S), Alpínské bezlesí (A), Sekundární trávníky a vřesoviště (T), Křoviny (K) a Lesy (L). Devátá skupina zahrnuje doplňkové biotopy silně ovlivněné nebo vytvořené člověkem (X), jejichž zavedení bylo nutné proto, aby krajina mohla být mapována celoplošně a mohl být doplněn popis lokalit ve formátu předepsaném pro soustavu Natura 2000. Formační skupiny jsou dále děleny na základní jednotky klasifikace biotopů, označované čísly ve spojení s písmennými kódy formačních skupin, např. T1, a u heterogenních jednotek i na podjednotky, označované např. T1.3.

3.2.3.2 Biotopy zájmového území

Na plochách vybraných k bližšímu zkoumání (viz. kapitola 4.2_Příklady hospodaření s krajinou v CHKO a mimo CHKO) byly dle Katalogu biotopů (Chytrý, 2010) mapovány nelesní biotopy skupin M, T, K, X.

M Mokřady a pobřežní vegetace

[M1] Rákosiny a vegetace vysokých ostřic

Biotop: M1.7 Vegetace vysokých ostřic (svaz *Magnocaricion elatae* Koch 1926)

Jednovrstevné až dvouvrstevné porosty s převahou ostřic. Podle růstové formy dominantního druhu má vegetace buď mozaikovitý, nebo homogenní charakter. Porosty s převahou výběžkatých netrsnatých ostřic nebo s chrasticí rákosovitou (*Phalaris arundinacea*), jsou homogennější a v hustě zapojených porostech je nižší bylinné patro vyvinuto velmi slabě. Vegetace vysokých ostřic je vázána na různé typy mokřadů, především pobřežní mělčiny rybníků, říční ramena a tůň v pokročilém stadiu sukcese, podmáčené terénní sníženiny na loukách, zaplavované

říční a potoční nivy apod. Výška vodního sloupce zpravidla výrazně kolísá během vegetačního období a přes léto většina ostřicových porostů zcela vysychá. Dlouhodobější nedostatek vody má však za následek ochuzení porostů o citlivé vlhkomilné druhy a naopak pronikání ruderálních druhů. Substrátem jsou těžké jílovité oglejené půdy, na povrchu často se silnou vrstvou organického sedimentu v různé fázi rozkladu, se střední až vysokou zásobou živin. Půdní reakce je mírně slabá až kyselá. (Chytrý, 2010)

Optimální management biotopu je zajištění pravidelných záplav v aluviích, např. řízeným povodňováním, revitalizace říčních systémů, odstraňování náletových dřevin, kosení porostů na zaplavovaných loukách jedenkrát za 2–3 roky, při vyhrnování rybníků ponechání části porostů bez zásahu. (Chytrý, 2010)

T Sekundární trávníky a vřesoviště

[T1] Louky a pastviny

Biotop: T1.3 Poháňkové pastviny (svaz *Cynosurion* Tüxen 1947)

Tyto typy pastvin jsou doménou především na vysočinách a v podhůřích. Zpravidla se vyskytují na čerstvě vlhkých hnědozemích (hlinité půdy). Charakteristické je pro ně zhutnění povrchového půdního horizontu, výskyt roztroušených skupinek keřů nebo soliterních stromů. Na pastvinách, kde se dlouhodobě pase, je charakteristický výskyt jalovce obecného (*Juniperus communis*). Jedná se o krátkostébelné pastviny, narušované trávníky a louky kosené vícekrát do roka. Porosty jsou nízké, ale zapojené, s dominancí trav (*Agrostis capillaris*, *Cynosurus cristatus*, *Dactylis glomerata*, *Festuca pratensis*, *Lolium perenne*, *Poa trivialis*, *Trisetum flavescens* aj.) a pravidelným výskytem dvouděložných bylin snášejších časté narušování (*Achillea millefolium*, *Bellis perennis*, *Carum carvi*, *Euphrasia rostkoviana*, *Hypochaeris radicata*, *Plantago major*, *Potentilla anserina*, *Taraxacum* sect. *Ruderalia*, *Trifolium pratense*, *T. repens* aj.) Výrazné zastoupení mají vytrvalé růžicovité byliny s plazivými nadzemními výběžky. Pro vlastní pastviny jsou typické skupinky rostlin, které výrazně převyšují okolní nízký trávník (např. z rodů *Carduus*, *Cirsium* a *Rumex*). Mechové patro často chybí nebo je jen velmi chudé. (Háková, 2004; Chytrý, 2010)

Je vhodná intenzivní kontinuální nebo rotační pastva všech druhů hospodářských zvířat. Sečení je méně vhodné a nelze jej praktikovat více než jedno vegetační období, protože vede k podpoře vysokých druhů bylin a trav. Pokud bude aplikováno delší dobu, je vhodné jej provádět více než dvakrát za sezónu. (Mládek, 2006)

K Křoviny

[K3] Vysoké mezofilní a xerofilní křoviny

Husté, často trnité křoviny, vysoké kolem 2–5 m, druhově bohaté, často velkoplošné nebo liniové. Vesměs mají více dominantních druhů, nejčastěji *Corylus avellana*, *Crataegus* spp., *Ligustrum vulgare*, *Prunus spinosa* a *Rosa* spp., na bazických podkladech v nejteplejších oblastech také *Cornus mas* a *Prunus mahaleb*. V podrostu je výrazně odlišen světlý a suchý okraj křoviny s výskytem druhů sousedních trávníků nebo lemů od stinného, méně zarostlého vnitřku s nitrofilními a mezofilními druhy a často i s druhy hájovými. (Chytrý, 2010)

Problémem může být sukcese, proto je vhodné výběrové vytínání vzrůstajících stromů nebo občasná holoseč na větších plochách. (Chytrý, 2010)

X Biotopy silně ovlivněné nebo vytvořené člověkem

[X12] Nálety pionýrských dřevin

Spontánní nálety pionýrských stromových dřevin na nelesních plochách mimo sídla. Nejčastěji jde o menší lesíky vzniklé na původně nelesní půdě nebo polní remízky s převládající *Betula pendula*, *B. pubescens*, *Picea abies*, *Pinus sylvestris*, *Populus tremula*, *Robinia pseudacacia*, *Salix caprea*. (Chytrý, 2010)

[X13] Nelesní stromové výsadby mimo sídla

Extenzivní sady s travinným podrostem, parky, zahrady, hřbitovy, aleje, stromořadí a větrolamy. (Chytrý, 2010)

3.2.3.3 Typy opatření o nelesní biotopy

A. Sečení

- a) **s odklizením zelené píce** (zelené krmení, senáž) – posečená píce musí být odklizená maximálně do druhého dne od posečení pozemku.
- b) **sušení píce a odvoz sena** – seno musí být odklizené do jednoho týdne po posečení (výjimečně i déle při nepříznivém počasí – senem nesmí prorůst nově vyrůstající tráva).
- c) **mulčování** – způsob péče vhodný pro dlouhodobě zanedbané a zarůstající pozemky s nízkým náletem, množstvím terénních nerovností, kde je vyloučeno použití lištové nebo rotační sekačky. Plocha by měla být ošetřena v době zralosti semen – na plochu vnášíme osivo žádoucích druhů, mulč brání nadměrnému vysychání i uchycení semen nežádoucích druhů šířících se zejména větrem. Někdy je možno využít jako dodatek živin.
- d) **nakupení na místě** – posečená hmota se shromáždí na vhodných místech (např. v depresích, mezi křovinami), kde se nechá zetlít (to někdy může mít příznivý druhotný efekt jako úkryt či zimoviště vývojových stádií hmyzu, plazů, drobných savců).
- e) **pálení sena** – používá se pouze na lokalitách, ze kterých nelze seno odvézt. Počet ohnišť je třeba minimalizovat. Před pálením je třeba provést oddrnutí – opatrně odstranit travnatý koberec tak, aby mohl být následně vrácen. Po skončení pálení je třeba ohniště uklidit. Zcela nevhodné jsou pro pálení sena prameniště a mokřady. Jednak dochází k eutrofizaci okolí popelem a často cennou vegetaci zničí žár.

Na lokalitách s výskytem vzácných a ohrožených druhů rostlin (ale i živočichů) je výhodné použít tzv. řázový posun sečí. Znamená to, že není celá plocha posečena najednou, ale během sezóny postupně. Optimální je ponechat neposečenou 1/5 až 1/3 plochy. Některá místa mohou dokonce zůstat neposečena a sečou se až v příštím roce nebo po vegetační sezóně. Umožňuje to průběžné vysemeňování druhů s rozdílnou dobou dozrávání semen i ponechání prostoru živočichům dokončit svůj vývojový cyklus. Živočichové se mohou přestěhovat na místo, kde je pro ně dosud dostatek potravy a nehrozí jim nebezpečí zranění nebo zabití. Pravidelná dvojí seč může mít negativní účinky zejména na hmyz. Zvláště větší plochy je nutné sekat od středu k okrajům a to především z důvodu vytlačování živočichů (obojživelníci, plazi, ptáci, savci) mimo kosenou plochu. V opačném případě hrozí jejich kumulace v centru sečené plochy a následně pak jejich zranění

či usmrcení. Ideální metodou je časté navštěvování (denně) porostu minimálně 10 dní před sečí a to nejlépe se psem. Živočichové pak přestanou tuto plochu vnímat jako klidnou a bezpečnou. Nevyberou si ji tedy k pobytu a rozmnožování. Škodlivý vliv na živočichy má též mulčování. V případě tohoto zásahu je třeba zvážit priority a mulčovat pouze v odůvodněných případech. Fázový posun sečí lze použít i při cílené eliminaci nežádoucích druhů rostlin v porostu. V tomto případě jde o sečení vybraných částí louky (např. zarůstající okraje porostů) s invazními nebo ruderálními druhy. Sečení je buďto častější, nebo prováděné v jinou dobu, než ve zbytku porostu.

(Háková, 2004)

B. Pastva

Před zavedením pastvy na lokalitě je vhodné si říci, čeho chceme pastvou dosáhnout. Lze stanovit zhruba tyto základní cíle:

1. **Pastvina jako cílový stav**

Vlivem častého a nízkého spásání se složení porostu mění ve prospěch druhů s přízemním rozložením asimilačních orgánů. Pastevní porost se strukturně liší od porostu lučního, i když může obsahovat stejné druhy rostlin. Typický pastevní porost je odolný proti okusu i sešlapu a skládá se z proplétajících se přízemních částí rostlin tak, že prakticky pokrývají celý povrch půdy. Naopak u luk po posečení zůstává strniště, které nezakrývá celý půdní povrch. Proces přeměny louky v pastvinu je velmi dlouhodobý, teprve po 5 až 10 letech od zahájení pastvy se vytvoří hustý drn a zhruba po 40 letech můžeme říci, že máme typický pastevní porost v plné výkonnosti. Proto byly pastviny v některých zemích, na rozdíl od luk, ceněny podobně jako vzrostlý les. Většina obecních pastvin s těmito porosty zanikla u nás po druhé světové válce. Dnes se z pohledu struktury porostu pase většinou na loukách (nesprávně označovaných jako pastviny). Pro obnovu pastvin je nutná celosezónní dlouhodobá pastva. Můžeme zvolit pastvu rotační nebo kontinuální (viz níže).

2. Zamezení sukcese dřevin

Pro tento účel je výhodné využití intenzivní pastvy ovci a koz.

3. Zpřístupnění živin pro málo produktivní (oligotrofní⁴) porosty

Dlouhodobým sečením a sklizní sena z méně produktivních společenstev dochází k postupnému ochuzování stanoviště, které se může negativně projevit snížením druhové rozmanitosti bylin. Často se dnes zapomíná, že louky byly kromě sečení také občasně či pravidelně přihnojovány statkovými hnojivy. Pastva se ve srovnání se sečením projevuje celou řadou odlišných aspektů. Jednak většina živin zůstává na stanovišti a dále dochází k jejich zpřístupnění pro rostliny. Narušený drn přispívá ke generativní reprodukci lučních druhů. Na dotčených stanovištích je výhodné střídání kosení a pastvy.

4. Odstranění živin a biomasy z eutrofizovaných⁵ stanovišť

Pro tento účel je vhodné využití „půldenní“ pastvy. Pasené území se rozdělí na více oplůtků, z nichž alespoň jeden by měl být umístěn mimo „ochranářsky cennou vegetaci“. Princip spočívá v tom, že lačná zvířata vyženeme do oplůtku, v němž chceme snížit úroveň úživnosti. Po několika hodinách, kdy zvířata s plným bachorem začínají ulehat, přeženeme stádo zpět do vypasené ohrady s „ochranářsky méně cennou vegetací“, kde dochází k odpočinku, přežvykávání a defekaci zvířat. Jedná se v podstatě o jev opačný košárování⁶. V minulosti se páslo obdobným systémem s tím rozdílem, že se zvířata zaháněla do chlévů kvůli dojení, a proto docházelo z dlouhodobého pohledu k výrazné oligotrofizaci pasených společenstev.

5. Podpora pastevních druhů rostlin

Vlivem časté a dostatečně intenzivní pastvy dochází k výrazným vertikálním změnám porostu, které se projevují především potlačením vysokých trav ve prospěch nízkých druhů náročnějších na světlo. Dalším nápadným rysem pastvy je narušení půdního povrchu vedoucí k podpoře druhů, jejichž přežívání je závislé

---

⁴ **Oligotrofní** – s nízkým obsahem živin (zejména dusíku a fosforu).

⁵ **Eutrofní** – s vysokým obsahem živin (zejména dusíku a fosforu).

⁶ **Košárování** je zaměřené na potlačování oligotrofní vegetace (především smilky tuhé) v horských oblastech. Zvířata se na noc zahánějí do košáru, tj. ohrady, v níž připadá na každé zvíře velice omezený prostor. Po několika nocích se důkladně vyhnojený košár přesouvá. Vyhnojený oplůtek je vhodný pro sklizeň sena v dalším roce díky vysoké produkci biomasy. (Háková, 2004)

na rozmnožování semeny. Po přerušení obhospodařování dochází často k jejich rychlému vyloučení z porostu především na více úživných stanovištích. Samotné kosení je mnohdy nedostačující, je vhodné jej kombinovat s pastvou menších kopytníků (ovcí a koz), občas se může uplatnit i „razantní“ pastva velkých kopytníků.

(Háková, 2004)

Pastevní systémy

Pastva volná - využití pasteveckých psů bez ohradníku. Výhody oproti ohradníku – možnost pružného směřování pastvy na určitou část pastviny, odpadá pracná instalace, údržba a demontáž ohradníku s napájením. Je zapotřebí zkušeného pastevece a vycvičených pasteveckých psů.

Pastva ohradníková - podle délky trvání a počtu pasených zvířat na pastvině dělíme dále na:

- **Kontinuální** – nepřetržité pasení dobytka v jedné ohrazené pastvině během roku nebo pastevní sezóny. Za kontinuální se pastva považuje, pokud se zvířata vyskytují v oplůtku déle než 40 dní. Jde o nejefektivnější způsob, jak likvidovat ovsík vyvýšený, který nevydrží, je-li stále zbavován listů. Pastva je vhodná pro subjekty s velkými plochami pastvin a nízkými stavy hospodářských zvířat. Při nízké intenzitě pastvy musíme počítat se značnou selektivitou okusu (tj. zvířata si vybírají mezi druhy). Po pastevním období mohou plochy vyžadovat následnou údržbu v podobě sečení nedopasků (šťovíky a pcháče zůstávají nedotčeny).
- **Rotační** – pasení dvou a více pastvin, kde se střídá doba pasení s dobou obrůstání porostu pastvin. Poloextenzivní způsob obhospodařování pastvin, doba spásání je závislá na obrůstání porostu, podmínkách prostředí a na počtu zvířat na pastvině. Zvířata jsou na stejné ploše přítomná 2–5x během vegetační sezóny. Mezi jednotlivými pastevními cykly musí být časová prodleva a odpočinek pastviny minimálně 30 dní. Omezená plocha pastvin vyžaduje jejich optimalizované využívání spočívající v postupném střídání vypásání oplůtků. Tento způsob se kombinuje i s postupem, kdy část ploch je pokosena mechanizací, aby nedošlo k přestárnutí pastevního porostu, a s následnou pastvou. Porost ve druhé polovině pastevní sezóny obsahuje velký podíl ploch s vykvetlými travami a bylinami, které nejsou spásány.

- **Jednorázová** – jednorázové vypasení plochy jednou během vegetační sezóny. Na stejné ploše se zvířata vyskytují maximálně 40 dnů. Pokud se vyskytují déle, pastvu považujeme za kontinuální. Jedná se o minimální údržbu ploch.

(Háková, 2004; Mládek, 2006)

Intenzivní versus extenzivní obhospodařování

Intenzita obhospodařování pastviny je soubor agrotechnických opatření (hnojení, obnova travních porostů, chemické ošetření atd.), jejichž cílem je dosažení maximálního využití a výnosu pastevního porostu a následně i pasených zvířat.

Intenzita pastvy je zatížení pastviny ve vztahu k produkci rostlinné biomasy. Je možné mít intenzivní pastvu na extenzivně obhospodařované pastvině. V rámci intenzivní pastvy lze uplatnit nátlakové metody, kdy zvířata nutíme spásat určitý typ porostu bez možnosti výběru. Při využití nátlakové pastvy se podíl nedopasků pohybuje mezi 5–20 % v závislosti na kvalitě porostu. Intenzitu pastvy silně odráží preference nebo odmítání dominantních druhů.

Extenzivní pastva je často vnímána jako vhodný způsob péče o mnohá nelesní chráněná území. Nicméně extenzivní pastva přináší celou řadu úskalí a problémů. Často vede z dlouhodobého hlediska k silnému zaplevelení málo chutnými pastevními plevely, nízké estetické hodnotě udržovaných pozemků nebo k selektivnímu vyžírání v dané době nejchutnějších druhů. Jako příklad extenzivního využití je volná pastva, kdy mají zvířata neomezeně k dispozici různé typy porostů lišících se kvalitou a sama si řídí množství příjmu píče podle momentální potřeby. Zvířata mají sklon spásat nižší a mladou vegetaci na již jednou spasených plochách. Tím se posiluje ostrůvkovitá struktura porostu.

(Háková, 2004)

Pastva jednotlivých druhů hospodářských zvířat

Skot

Skot a další větší přežvýkavci jsou na rozdíl od ovcí a koz chápáni jako pastevní generalisté, což znamená, že porost spásají výrazně méně výběrově. Porost zachytává jazykem (při nízkém porostu pysky) a uškubne. Zvířata vyžadují pro svoji výživu denně mnohem větší množství biomasy. Skot se stejně jako koza vyhýbá

pokáleným a pomočeným místům, ze kterých vznikají ostrůvky eutrofizovaných nepasených ploch tzv. nedopasků. Většinou respektuje elektrické oplocení. Při pastvě je nutné vyhýbat se podmáčeným místům, protože se zvířata vzhledem ke své tělesné hmotnosti výrazně propadají a nadměrně poškozují mokřadní vegetaci.

Ovce

Ovce, podobně jako koza, je výrazný selektivní spásač a je značně vybíravá. Při pastvě vzrostlejší vegetace se výrazně vyhýbá (na rozdíl od koz) kvetoucím travám. Porost ukusuje, je schopná výběrově vypást chutnější druhy i z nižších vrstev porostu. Ovce se nevyhýbá pokáleným místům ani po skotu,

Obr. 8 Pastva ovcí.

proto se doporučuje smíšená pastva. Při smíšené pastvě je pastvina daleko lépe využita. Skot má tendenci spásat v ostrůvcích a ovce spásají místa, kterým se skot vyhýbá. Ovce a skot dávají při spásání přednost různým druhům rostlin, a tak se vzájemně doplňují. Ovce významně redukují výskyt plevelných bylin a keřů na pastvině, a tak zlepšují kvalitu porostu jak z hlediska estetického, tak výživného. K udržení bezlesí na lokalitě samotná pastva ovcí plně postačuje. Při vhodném pastevním tlaku je ovce schopna ze všech uvedených druhů udržovat porost nejnižší bez výrazných nedopasků. Ovce a kozy ve srovnání se skotem a koňmi působí na půdu přibližně 3x nižším tlakem (100 – 150 kPa). Tato skutečnost se projevuje příznivě v horských oblastech s častými srážkami a svažitémi pozemky (únosnost drnu mokřých stanovišť klesá až řádově).

Koza

Pastvu koz nejlépe charakterizuje staré české přísloví „mlsný jako koza“. Vyznat se v chutích kozy je velice obtížné. Pokud paseme vzrostlejší porost, zaměřují svoji pozornost na střední část porostu. Ve srovnání s ovci pasou raději výše nad zemí a nevyhýbají se ani metajícím travám, porost ukusují řezáky. Vyhýbají

se pokáleným a pomočeným místům. Rády si vylepšují jídelníček listy dřevin a lýkem, což může být zvláště výhodné pro omezování růstu nežádoucích stromů a keřů. Dřeviny, které chceme na lokalitě zachovat, musí být chráněny (je dobré udělat dřevěné hrazení a ještě strom omotat pletivem, protože ohrádkou kozy či ovce prostrčí hlavu a samotné pletivo bez ohrádky dokáží stáhnout). Význam koz je mnohdy v péči o chráněná území přeceňován. Jednak proto, že početní stavy jsou u nás v současné době nízké, ale také proto, že koza je relativně náročná na ošetřování. Ekonomika chovu koz je založena především na produkci mléka a mléčných výrobků. Pro dojení a zpracování je potřebné stabilní zázemí, které omezuje manipulaci se stádem na větší vzdálenost (dojí se dvakrát denně).

Kůň

Kůň při pasení zachytává porost pysky a odhryzává těsně u půdního povrchu, což znamená, že kůň je mělký spásáč a vegetaci spásá na nižší výšku podobně jako ovce. Při pastvě je výrazně selektivní ve srovnání se skotem, čímž je dán základ ke vzniku výrazné ostrůvkovité struktury porostu. V zimních měsících a při velice intenzivní pastvě jsou koně schopni spásat i dřeviny. Protože se koně při pobytu na pastvině více pohybují, musíme volit nižší zatížení pozemků než např. u skotu, aby nedocházelo k poškození drnu. Nepříznivým projevem pasení koní je vylučování exkrementů na určitých místech, která pak nejsou spásána a silně se zaplevelují, zatímco ostatní části porostu jsou vypaseny intenzivně. Vůči elektrickému proudu je kůň velice citlivý.

(Háková, 2004; Mládek, 2006)

C. Narušení půdního povrchu

Plošné – narušení rozsáhlejší plochy s cílem podpořit celý biotop (stržení půdního horizontu, vláčení, smykování apod.).

Lokální – pomístní narušení porostu na malých ploškách s cílem podpořit určitou skupinu druhů v rámci biotopu (zpravidla druhy konkurenčně slabší, které nesnesou zapojený porost). Semena se lépe dostávají do půdy a klíčící rostliny nejsou utlačovány.

(Háková, 2004)

D. Vypalování

Používá se zejména před obnovou hospodaření na velmi zanedbaných stepních lokalitách. Po správně aplikovaném vypálení dochází zejména na stanovištích s výskytem suchomilných druhů rostlin ke zvýšení druhového bohatství. (Háková, 2004)

E. Hnojení nebo vápnění

Opatření prováděné s cílem zlepšit vlastnosti půdy a podpory růstu rostlin charakteristických pro daný biotop. U biotopů, které toto opatření nesou, může ovšem hnojení a vápnění znamenat skutečnou pohromu. (Háková, 2004)

F. Údržba křovin

- a) **zapěstování stabilního okraje** – větve na okrajích porostu jsou zakráčeny (mechanicky nebo pastvou), což podněcuje jejich další větvení. Keř pak investuje energii do větví a omezuje své zmlazování a porost pak neexpanduje. Metoda žádá dlouhodobou, ikdyž ne zcela soustavou péči.
- b) **ředění zápoje keřů** – jen u porostů bez druhů keřů s podzemním šířením (trnka) nebo se soustavným pastevním managementem.
- c) **odstranění odumřelé biomasy** – jen ve speciálních případech, většinou v kombinaci s ředěním zápoje keřů a to tam, kde nám jde o bylinný podrost křovin.
- d) **depozice odumřelé biomasy do porostu** – v případech, kdy chceme udělat neprostupnou bariéru (proti nežádoucímu vstupu zvířat nebo lidí), nebo se rychle zbavit suchých větví apod.
- e) **omezení stromů v porostu stylem pařezového hospodaření nebo ořezáním na hlavu (coppicing / pollarding)** – dva typy péče o stromy těžené na letniny. Letnina je píce z tenkých olistěných větví osekávaných z listnatých stromů. Užívá se jako krmivo pro dobytek ve stavu čerstvém (v létě) nebo sušeném (v zimě). Je totiž výživnější, než tráva. Pokud se letninové stromy sklízí jednou za několik let, nevysiluje je to, ba naopak mohou žít déle, než normálně. **Coppicing** – strom se nechává zmlazovat z pařezu a odebírají se větve. **Pollarding** – strom se zmlazuje z nízkého kmene (ca 1 – 2 m, jako u hlavatých vrb).
- f) **zmlazení porostu** – týká se přestárých křovin, kde již přerůstají mladé stromy. Spočívá ve vyřezání silnějších kmínků většiny dřevin.

(Háková, 2004)

G. Odbahňování a vyhrnování mokřadů

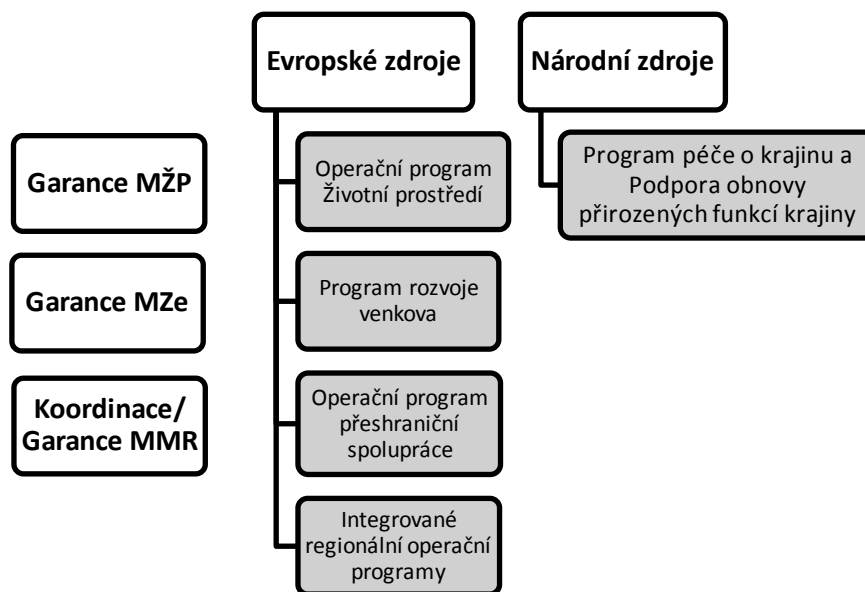
Cílem odbahňování a vyhrnování vodních ploch je zpravidla odstranit ze dna anaerobní sediment bohatý na organické látky, který znemožňuje růst vodních rostlin, jejichž kořenový systém je citlivý na nedostatek kyslíku. Nežádoucí je i zabahnění tůní rozkládajícím se listím z okolních stromů; zejména listí olší vytváří bahno bohaté na živiny. Vyhrnování okrajů rybníků je z dlouhodobého hlediska potřebné, jinak by došlo k zazemnění mělčin. Při vyhrnování se doporučuje ponechat 10–30 % původního mělkého litorálního pásu pro zachování druhů rostlin, bezobratlých i k hnízdění ptáků. Vytěžený materiál je vhodné použít jako hnojivo pro výrobu kompostu a rekultivaci skládek a rumišť. (Háková, 2004)

3.2.4 Dotační tituly

Ekonomické nástroje plní důležitou funkci v ochraně přírody a krajiny. Díky nim lze pozitivně motivovat k péči o přírodu (dotace a příspěvky) nebo nahrazovat vzniklou újmu způsobenou omezením z důvodu ochrany přírody (újmami nebo náhrady škod způsobené zvláště chráněnými živočichy). Je nutné se zaměřit i na poplatky a postihování nezákonného jednání pokutami, ačkoliv se přímo nejedná o ekonomický nástroj. MŽP v minulosti vytvořilo vyváženou paletu dotačních nástrojů, v jejichž rámci se uskutečnila celá řada opatření s velmi pozitivními dopady na přírodu a krajinu, především uchování stávajících hodnot. (Machar, 2014)

Akreditovanou platební agenturou je Státní zemědělský intervenční fond (SZIF), který zprostředkovává finanční podpory z Evropské unie a národních zdrojů (Obr. 9). Dotace z EU jsou v rámci společné zemědělské politiky poskytovány z Evropského zemědělského záručního fondu (EAGF) a v programovém období 2014–2020 také z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a z Evropského rybářského fondu (EFF). V rámci společné zemědělské politiky se v EU uplatňují tři zásady - společný trh pro zemědělské produkty při společných cenách, zvýhodnění produkce ze zemí Unie na úkor vnější konkurence a finanční solidarita - financování ze společného fondu, do něhož všichni přispívají. (SZIF, 2015)

Obr. 9 Grafické znázornění finančních zdrojů na ochranu přírody a krajiny. (Dotace, 2015; Šarapatka, 2008)

A. Zemědělské dotace

Zemědělské hospodaření je v současnosti značnou měrou ovlivňováno přílivem dotací. Pokud se zemědělec rozhodne žádat o finanční podporu, musí splňovat určitá pravidla na základě směrnic a nařízení společných pro všechny členské země Evropské unie. Úkolem každé členské země je připravit kontrolní požadavky, které na jedné straně zajistí plnění podmínek ze strany zemědělců, na straně druhé budou v souladu s evropskou legislativou. (Dvorský, 2012)

Podmínky žadatelů o dotace (SZIF, 2015):

- Žadatel musí být **zemědělským podnikatelem** dle § 2e zákona o zemědělství.
- Žadatel musí splňovat podmínku **aktivního zemědělce**⁷.
- Žadatel dodržuje po celý kalendářní rok podmínky **cross-compliance**⁸.

---

7 **Aktivní zemědělec** - subjekt musí prokazovat, že roční částka dotací tvoří alespoň 5 % celkových příjmů, nebo že příjmy ze zemědělské činnosti tvoří alespoň 1/3 celkových příjmů. Podmínka prokazování aktivního zemědělce nebude platit pro subjekty, u nichž celková částka dotací za rok bude menší jak 5 000 EUR.

8 **Cross-compliance** je soubor základních požadavků, které jsou podkladem pro nárokování režimu přímých plateb v zemědělství

- Žadatel musí ke dni podání žádosti vykázat veškerou **zemědělskou půdu**, která je na něj vedena v **LPIS**⁹.
- **Minimální výměra**, na kterou lze poskytnout platbu, činí 1 ha zemědělské půdy.

O jeden či více druhů zemědělských dotací lze každoročně žádat prostřednictvím **Jednotné žádosti**.

Dotační tituly využitelné zemědělci v zájmovém území (Dvorský, 2012; SZIF, 2015):

- **Přímé platby**
  1. Jednotná platba na plochu (SAPS)
  2. Přechnodné vnitrostátní podpory (PVP)
- **Opatření Osy II Programu rozvoje venkova (PRV)**
  3. Platby v rámci méně příznivých oblastí (LFA)
  4. Platby v rámci oblastí Natura 2000 na zemědělské půdě
  5. Agroenvironmentálně–klimatická opatření (AEKO)
  6. Ekologické zemědělství (EZ)

Ad 1. Jednotná platba na plochu (SAPS)

V rámci SAPS lze žádat o poskytnutí finanční podpory na ornou půdu, travní porost, vinice, chmelnice, ovocný sad či jinou kulturu, která je vedena v Evidenci půdy podle uživatelských vztahů. **Platba na zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí („greening“)** je nové opatření pro rok 2015, které je zároveň nedílnou součástí dotačního opatření SAPS. Pokud tedy žadatel požádá o jednotnou platbu na plochu (SAPS) je povinen dodržovat na všech svých pozemcích zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí, za což následně obdrží „příplatek“ k platbě SAPS. Při nedodržení podmínek bude žadateli platba na „greening“ krácena v závislosti na počtu porušených podmínek a rozsahu porušení.

---

⁹ **LPIS** je geografický informační systém (GIS), který je tvořen primárně evidencí využití zemědělské půdy. Hlavním účelem registru půdy je ověřování údajů v žádostech o dotace poskytovaných ve vazbě na zemědělskou půdu, a to bez ohledu na to, zda jde o dotace financované ze zdrojů EU nebo o národní dotační programy.

Zemědělskými postupy příznivými pro klima a životní prostředí jsou:

1. Diverzifikace plodin (nevztahuje se na žadatele, jejichž plocha orné půdy v LPIS činí méně než 10 ha).
2. Zachování stávajících trvalých travních porostů - cílem této podmínky je udržení poměru trvalých travních porostů vůči zemědělské ploše a skládá se ze dvou částí:
  - a) udržení poměru trvalých travních porostů vůči celkové zemědělské ploše
  - b) úplný zákaz změny kultury trvalý travní porost na environmentálně citlivých plochách:
    - v oblasti Natura 2000,
    - v zónách CHKO a NP,
    - na území národní přírodní památky, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace a přírodní památky,
    - ve vzdálenosti do 12 m od vodního útvaru,
    - na erozi silně ohrožených,
    - na podmáčených a rašelinných loukách,
    - ve III. aplikačním pásmu nitráty zranitelných oblastí.
3. Vyhrazení plochy využívané v ekologickém zájmu (nevztahuje se na žadatele, jejichž plocha orné půdy v LPIS činí méně než 15 ha).

(SZIF, 2015)

Ad 2. Přechodné vnitrostátní podpory (PVP)

Nástupci národních doplňkových plateb TOP-UP, které byly poskytovány v letech 2007–2012. Jsou poskytovány žadatelům, kteří v daném roce obdrželi dotaci (SAPS). Žadatelem může být právnická či fyzická osoba, popřípadě obec. PVP jsou plně hrazeny z rozpočtu ČR.

PVP jsou poskytovány na:

- zemědělskou půdu
- chov krav bez tržní produkce mléka
- chov ovcí /koz
- chmel
- bramborový škrob
- přežvýkavce

(SZIF, 2015)

Ad 3. Platby v rámci méně příznivých oblastí (LFA)

LFA jsou oblasti s méně příznivými půdními a klimatickými podmínkami pro zemědělství, jejichž vlivem dochází ke snížení ekonomické výnosnosti hospodaření oproti oblastem ležícím mimo LFA (nižší výnosy plodin, vyšší náklady na obhospodařování půdy). Režim podpory zemědělců ve znevýhodněných oblastech představuje mechanismus napomáhající zachovat zemědělskou činnost, a tudíž i ráz krajiny v horských oblastech, v jiných znevýhodněných oblastech než horských a v oblastech se specifickým znevýhodněním.

LFA oblasti se dělí na:

- Horské oblasti (H1–H5)
- Ostatní méně příznivé oblasti (OA, OB)
- Oblasti se specifickými omezeními (S)

(Dvorský, 2012; SZIF, 2015)

Ad 4. Platby v rámci oblastí Natura 2000 na zemědělské půdě

Platby v tomto opatření jsou poskytovány zemědělcům, kteří jsou znevýhodněni hospodařením v ptačích oblastech a v evropsky významných lokalitách. Platba je poskytována pouze na kulturu trvalý travní porost. Platí úplný zákaz používání hnojiv, vyjma pastvy hospodářských zvířat. (Dvorský, 2012; SZIF, 2015)

Vymezení oblastí, na něž je platba poskytována (SZIF, 2015):

- Ptačí oblasti nacházející se na území 1. zóny NP nebo 1. zóny CHKO.
- Evropsky významné lokality zařazené do národního seznamu nebo nacházející se na území 1. zóny NP nebo 1. zóny CHKO.
- Oblasti s jinými environmentálními omezeními, kterými jsou území 1. zóny NP nebo 1. zóny CHKO, které se nenacházejí na území ptačí oblasti nebo evropsky významné lokality.

Ad 5. Agroenvironmentálně–klimatická opatření (AEKO)

Závazek je stanoven na období pěti let nebo více. Platba je poskytována ročně. U podopatření Ošetřování travních porostů je podmínka alespoň 2 ha vedených v LPIS. V roce 2015 dochází k souběhu dobíhajících závazků v rámci Agroenvironmentálních opatření (AEO) podle NV 79/2007 Sb. a nově vzniklých závazků v rámci Agroenvironmentálně – klimatických opatření (AEKO).

V zájmovém území lze využít podopatření **Ošetřování travních porostů (D)**, které se člení na tituly (SZIF, 2015):

- D1 Obecná péče o extenzivní louky a pastviny.
- D2 Mezofilní a vlhkomilné louky hnojené.
- D3 Mezofilní a vlhkomilné louky nehnojené.
- D4 Horské a suchomilné louky hnojené.
- D5 Horské a suchomilné louky nehnojené.
- D6 Trvale podmáčené a rašelinné louky.
- D7 Ochrana modrásků.
- D8 Ochrana chřástala polního.
- D9 Suché stepní trávníky a vřesoviště.
- D10 Druhově bohaté pastviny.

Cílem podopatření Ošetřování travních porostů je podpořit a zachovat příznivou extenzifikaci na travních porostech využívaných pro zemědělskou produkci v rámci celého zemědělského podniku, které jsou ohroženy jak růstem intenzity hospodaření, tak degradací v důsledku opuštění hospodaření. Současně je cílem zajistit údržbu kulturní krajiny zejména pastevním chovem zvířat a také podporu biologické rozmanitosti na cenných stanovištích. (Dvorský, 2012; SZIF, 2015)

Ad 6. Ekologické zemědělství (EZ)

Ekologické zemědělství je formou obhospodařování půdy bez používání chemických vstupů s nepříznivými dopady na životní prostředí, zdraví lidí a zdraví hospodářských zvířat. Kromě produkce biopotravin má ekologické zemědělství přispívat k lepším životním podmínkám chovaných zvířat, k ochraně životního prostředí a ke zvýšení biodiverzity prostředí. Ekologické zemědělství bylo pro období 2015–2020 vyčleněno jako samostatné opatření, dříve bylo součástí agroenvironmentálních opatření (AEO). (MZE, 2015; SZIF, 2015)

Kultury způsobilé pro poskytnutí dotace v rámci EZ (SZIF, 2015):

- Trvalý travní porost
- Standardní orná půda – pěstování zeleniny a speciálních bylin, pěstování trav na semeno, pěstování ostatních plodin
- Orná půda – travní porost
- Orná půda – úhor
- Trvalá kultura – ovocný sad
- Trvalá kultura – vinice

- Trvalá kultura – chmelnice
- Jiná trvalá kultura – krajnotvorný sad.

B. Evropské zdroje

1. **Operační program Životní prostředí (OPŽP)**

Tento operační program je určen na ochranu a zlepšování kvality životního prostředí. Z hlediska podpory biodiverzity a optimalizace vodního režimu krajiny je možné využívat **Osu 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny**. Zde jsou podporovány projekty, které přispívají k zakládání a obnově krajinných prvků. Program je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF), platební a kontrolní agenturou je Státní fond životního prostředí ČR (SFŽP). Program je realizován v programovém období 2014–2020.

V rámci Osy 6 jsou pro zemědělce zájmového území využitelné tyto podprogramy:

• **6.2 Podpora biodiverzity**

- Opatření k ochraně ohrožených druhů rostlin a živočichů.
- Zajišťování péče o zvláště chráněná území.
- Opatření k překonávání migračních bariér - rybí přechody.
- Regulace a likvidace populací invazních druhů rostlin a živočichů.
- Realizace trvalých opatření na ochranu jeskyní a krasových jevů.
- Obnova a výstavba návštěvnické infrastruktury ve zvláště chráněných územích, ptačích oblastech, evropsky významných lokalitách, přírodních parcích a geoparcích.
- Opatření k minimalizaci škod způsobených ohroženými druhy živočichů.
- Studie zprůchodnění migračních překážek.

• **6.3 Obnova krajinných struktur**

- Realizace vegetačních opatření v krajině (výsadba a obnova remízů, alejí, soliterních stromů, větrolamů, územní systém ekologické stability atd.).
- Opatření k zachování a celkovému zlepšení přírodních poměrů v lesích ve zvláště chráněných územích, územích soustavy Natura 2000, vymezených regionálních a nadregionálních biocentrech územních systémů ekologické stability a v prioritních oblastech pásem ohrožení emisemi.

(Dvorský, 2012; Dotační info, 2015; Šarapatka, 2008)

2. Program rozvoje venkova (PRV)

Program je určen zejména pro zkvalitnění prostoru na bázi udržitelného rozvoje, zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření na krajinu a životní prostředí. Program je financován z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD), platební agenturou je Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) a kontrolu zajišťují zemědělské agentury. Z pohledu ochrany životního prostředí je možné v rámci tohoto programu využívat tyto dotační tituly :

- Agroenvironmentálně–klimatická opatření (AEKO), Ekologické zemědělství (EZ).
- Poradenská a osvětová činnost.
- Podpora cestovního ruchu a využití kulturního dědictví venkova.
- Iniciativa LEADER na podporu rozvoje místní spolupráce v regionech.
- Pozemkové úpravy (včetně realizace územních systémů ekologické stability – ÚSES)

(MZE, 2015; Šarapatka, 2008)

C. Národní zdroje

1. Program péče o krajinu (PPK)

Cílem programu je především zajištění péče o krajinu a o zvláště chráněné části přírody (program není určen na financování projektů přinášejících zisk a projektů investičního charakteru). Kontrolním orgánem je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK), realizace projektu je aktuálně pro období 2015–2017. Dotační program poskytuje neinvestiční prostředky až do výše 100 % vynaložených nákladů na vlastní realizaci opatření, přičemž se předpokládá postupné naplňování a realizace opatření, která povedou k udržení a systematickému zvyšování biologické rozmanitosti. Program je zaměřen na provádění drobného managementu a dělí se na tři samostatné podprogramy lišící se vzájemně způsobem financování a rozsahem prováděných opatření:

- PPK A (chráněná území) - Podprogram pro naplňování opatření vyplývajících z plánů péče o zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma a zajišťování opatření k podpoře předmětů ochrany ptačích oblastí a evropsky významných lokalit.

- PPK B (volná krajina) - Podprogram pro zlepšování dochovaného přírodního a krajinného prostředí.
- PPK C (handicapy) - Podprogram pro zabezpečení péče o ohrožené a handicapované živočichy.

(Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu, 2015)

2. Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK)

Cílem programu je podpořit obnovu příznivého uspořádání vodních poměrů v krajině. Program podporuje investiční i neinvestiční záměry realizující adaptační opatření zmírňující dopady klimatické změny na vodní, lesní i nelesní ekosystémy, dále Agentuře ochrany přírody a krajiny České republiky a správám národních parků umožňuje realizovat opatření vyplývající z plánů péče o zvláště chráněná území, ze souhrnu doporučených opatření pro ptačí oblasti, záchranných programů a programů péče pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů. V neposlední řadě slouží k financování monitoringu a podkladových materiálů. Na jednoleté i víceleté realizace je poskytována dotace až do výše 100% celkových nákladů akce. Program se dělí na podprogramy, které se liší předmětem podpory a možnými žadateli (AOPK ČR, správa NP).

Žadatelsky otevřené podprogramy, které mohou využívat zemědělci zájmového území:

115 165 – Adaptační opatření pro zmírnění dopadů klimatické změny na nelesní ekosystémy slouží k financování opatření týkajících se tvorby a obnovy ekostabilizačních prvků v krajině. Žadatelem může být široký okruh žadatelů, maximální výše podpory v rámci podprogramu činí 250 tis. Kč. Podporována jsou tato opatření:

- Obnova vegetačního krytu.
- Odstraňování nepovolených skládek odpadu.
- Péče o dřeviny.
- Protierozní opatření.
- Regulace šíření invazních druhů.
- Šetrné hospodaření na zemědělské půdě.
- Úprava stanovištních poměrů.
- Zachování a vytváření krajinných prvků.

115 166 – Adaptační opatření pro zmírnění dopadů klimatické změny na lesní ekosystémy slouží k financování opatření v lesích České republiky v souvislosti s postupující změnou klimatických podmínek. Žadatelem může být široký okruh žadatelů, maximální výše podpory v rámci podprogramu činí 250 tis. Kč. Podporována jsou tato opatření:

- Opatření pro zlepšování druhové, věkové a prostorové skladby lesních porostů, včetně likvidace invazních druhů.
- Opatření za účelem bezpečného ponechání dřevní hmoty v lese.
- Ponechání výstavků stanovištně původních dřevin na dožití a k následnému přirozenému rozkladu po těžbě v lesním porostu.
- Zpracování lesních hospodářských plánů (dále jen LHP) pro hospodářskou úpravu nepasečných forem hospodaření v národních parcích a jejich ochranných pásmech.

(Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu, 2015)

4 Výsledky

4.1 Srovnání využití krajiny v roce 1876 a dnes

Nad podkladem současných a historických map III. vojenského mapování byly vytvořeny mapy využití krajiny. V obou obdobích bylo vylíšeno 7 prvků (les, trvalý travní porost, orná půda, zástavba, vodní plocha, komunikace, ostatní plocha), níže jsou na základě získaných poznatků zhodnocena obě mapovaná období. Tab. 1 ukazuje rozdíly ve využití krajiny obou sledovaných období.

Tab. 1 Srovnání využití krajiny v roce 1876 a dnes.

Druh využití	Rok 1876 (%)	Rok 2015 (%)
Les	48,5	60
Trvalý travní porost	46	32
Orná půda	2	1
Zastavěná plocha	1.5	5
Vodní plocha	0.5	0.5
Komunikace	1	1
Ostatní plocha	0.5	0.5

 více méně stejně

4.1.1 Využití krajiny v roce 1876

Ve srovnání se současným využitím byla krajina v roce 1876 více odlesněná a rozčleněná na segmenty. K odlesnění velkou měrou přispěla pasekářská kolonizace a v roce 1848 také pád absolutismu a zrušení roboty, jehož vlivem se velkostatky začaly orientovat na těžbu dřeva pro průmysl. Zástavba byla v tomto období mnohem řidší, zato podíl luk, pastvin a polí mnohem vyšší ve srovnání s dneškem. Mapa využití krajiny v roce 1876 je k nahlédnutí v Příloze 2.

Les

Lesy tvořily 48,5 % rozlohy katastru, zejména ve vyšších a hůře dostupných polohách. Před příchodem prvních kolonistů byla studovaná oblast kompletně pokryta smíšenými porosty. Původní lesní porosty se měnily v důsledku postupujícího osídlení a později i hospodaření s lesem. Během 18. století došlo k nejrozsáhlejšímu odlesnění v celé historii, dřevo bylo těženo pro rozvíjející se průmysl. V lesích byla prováděna pastva dobytka, proto také měly zcela jinou strukturu než dnes (prořídle a nízké pařezové mlaziny s krátkým obmýtím, něco mezi pasekou, pastvinou a lesem). Korabík (1998) uvádí: „*Dříve nebyly kopce a svahy zalesněny, ale byly zde pastviny, na kterých Valaši chovali ovce po salašnicku, ... Lesy se rozkládaly až na okraji těchto pastvin.*“ Od roku 1878 pak probíhala intenzivní zalesňovací činnost, při které byly vybrané plochy osázeny smrkovými monokulturami. (Korabík, 1998; Nekuda, 2002)

Trvalý travní porost

Louky a pastviny byly zastoupeny 46 % a vyskytovaly se zejména v nižších polohách katastru a kolem zástavby. Pasekářská kolonizace probíhající od 16. století znamenala mimo jiné kácení a klučení lesa ve velkém měřítku. Na jeho místě byly zřizovány pole a louky za účelem výživy obyvatel. V pozdější etapě lidé stavěli na takto získané půdě letní chlévy pro dobytek či stodoly a později také obytná stavení. Tím byly vytvořeny předpoklady pro vznik rozptýleného pasekářského osídlení. Teprve od 17. století vznikaly louky tak jak je známe dnes, a diferencovaly se od pastvin. Předtím byly louky obhospodařovány dosti nestejně, a to se odráželo na jejich druhové skladbě. Místo od místa i sezónu od sezóny se lišila intenzita jejich kosení a zejména pastvy dobytka, která se s kosením často kombinovala. Až do 20. století se uchoval typický valašský způsob obhospodařování nelesních pozemků, tedy salašnictví. Salašnictvím je označován chov dobytka v karpatské oblasti, zejména odolného druhu ovcí – hrubovlnných „valašek“, dále pak omezení hospodářské produkce na vyšší horské polohy a na letní polovinu roku a v neposlední řadě výrobu speciálních mléčných produktů. Od poloviny 19. století začalo dříve velmi hojné salašnictví upadat. Základní příčina tohoto úpadku tkví ve zvýšení ceny dřeva, které se stalo nezbytnou surovinou pro řadu odvětví průmyslu. Ve druhé polovině 19. století přistoupil nezájem o hrubou vlnu valašských ovcí, ze které se dříve vyráběl téměř celý oděv. V roce 1926 popisuje

kronikář obce Valašská Polanka Rainer Pěnička obživu zdejších obyvatel: „*Obyvatelstvo žije se polním hospodářstvím a chovem dobytka, hlavně hovězího. V dřívějších dobách pěstováno mnoho ovců, kterýž chov nyní úplně zahynul. Roku 1879... bylo vysázeno na Karhátech 30 tisíc smrčků a od té doby bylo zalesněno hodně dalších pozemků, čímž ubylo pastvin.*“ (Korabík, 1998; Nekuda, 2002; Sádlo, 2005).

Orná půda

Podíl orné půdy byl 2 % z celkové rozlohy katastru. Tyto plochy zahrnovaly drobná polička v blízkosti obydlení, dá se říct, že ke každé usedlosti patřilo pole. Dle Nekudy (2002) se do první světové války oralo většinou jednosměrně, což zapříčinilo vytváření terasových polí, jejichž meze se neustále zvyšovaly.

Zastavěná plocha

Zástavba představovala 1,5 % oproti dnešním 5 %, přičemž souvisleji byl zastavěn pouze střed katastru. Rozptýlená zástavba pasekářského typu se v roce 1876 vyskytovala řídkěji než dnes, v hrubých rysech však struktura zůstala zachována. Z prozkoumání map využití krajiny v roce 1876 a dnes je patrné, že rozvoj zástavby postupoval od centra hlavním údolím katastru směrem k jeho okrajům, dále docházelo k zastavování nižších poloh přilehlých údolí. Vyšší polohy katastru zůstaly až na výjimky beze změn. Korabík (1998) uvádí, že současná zástavba, tak jako v jiných valašských obcích, splňuje sice požadavky na moderní život a sociální požadavky, do svérázu krajiny však nezapadá, takže obec ztratila na své původní malebnosti.

Vodní plocha

I když je koryto vodního toku Senice regulováno, v hrubých rysech jsou zachovány původní zákruty potoka dodnes.

Komunikace

Komunikace jsou ve srovnání s dneškem beze změny až na železnici spojující Moravu se Slovenskem, která byla dokončena roku 1928.

Ostatní plocha

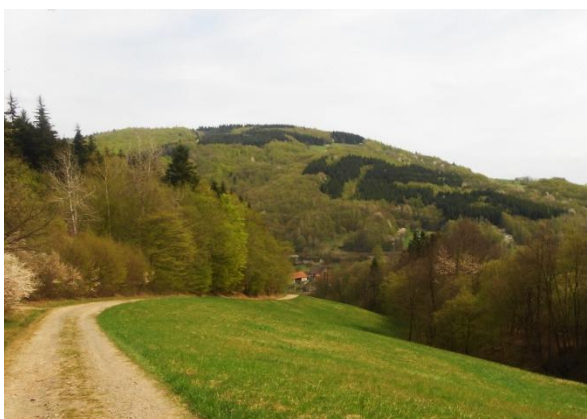
Do této kategorie je zařazen pouze hřbitov.

4.1.2 Současné využití krajiny ve studovaném území

Obec Valašská Polanka z hlediska zemědělské využitelnosti patří do podhorského výrobního typu, čemuž nasvědčuje i využití zdejší krajiny. Převahu zde mají lesy, na něž navazují místy rozlehlé bezlesé části využívané převážně extenzivním způsobem. Kvůli svažitosti pozemků a podmínkám nevhodným k orbě většího rozsahu je zde podíl orné půdy minimální. Rozdíly ve využití krajiny v CHKO a mimo tuto oblast nejsou nijak zásadní s výjimkou zástavby, která je v některých zónách CHKO omezována orgánem OP. V současnosti je zemědělské hospodaření v obci závislé na příjmech „zvenčí“, tedy na dotacích. Mapa současného využití krajiny je k nahlédnutí v Příloze 3.

Les

Obec Valašská Polanka je z 60 % pokryta lesy. Z vlastního pozorování a z map zachycujících druhovou skladbu lesa (ÚHÚL, 2015) je patrné, že zastoupení smrkových monokultur je dominantní, jejich plocha v tomto případě vzrůstá s rostoucí nadmořskou výškou. Mezi porosty smrku jsou místy vtroušeny porosty s dominujícím bukem.

Obr. 10 Střídání listnatých a jehličnatých porostů.

Ostatní listnaté porosty mají své zastoupení v polohách nižších a v oblastech lemující nelesní území. Přechodem mezi těmito dvěma oblastmi jsou ve většině případů smíšené porosty místy s dominantní jedlí. V současné době je zaznamenávána vzrůstající plocha lesů. Jedná se většinou o samovolné zalesnění neobhospodařovaných nelesních ploch v těžko dostupném terénu, zčásti k zalesnění nelesních ploch dochází cíleně. Více než 50 % lesů je dle ÚHÚL (2015) ve vlastnictví fyzických osob, dále jsou zde významně zastoupeny státní lesy (LČR), obecní lesy, malý podíl lesů je v gesci právnických osob.

Trvalý travní porost

Dalším nejrozšířenějším typem využití zdejší krajiny jsou trvalé travní porosty, mezi které řadíme louky a pastviny. Většina travních porostů je vedena v LPIS (registru

půdy), s jehož pomocí mohou vlastníci a nájemci těchto pozemků čerpat finanční podporu ve formě dotací. Jen malá část zdejších zemědělců obhospodařuje pozemky bez těchto příspěvků. Celkově trvalé travní porosty v katastru Valašská Polanka představují 32 % rozlohy, přičemž pastviny jsou zastoupeny z větší poloviny. Pastviny se většinou nacházejí na svažitéjších pozemcích a jejich přítomnost souvisí s extenzivním chovem hospodářských zvířat. Jen malá část pozemků je obhospodařována přímo vlastníky. Drtivá většina pozemků je pronajímána zemědělcům přímo z obce nebo jejího blízkého okolí. Tento fakt souvisí se združstevňováním pozemků probíhajícího ve Valašské Polance zejména v 70. letech minulého století, jednotné zemědělské družstvo zde vzniklo v roce 1959. Paní Marie Juřicová z Valašské Polanky vzpomíná: „*V pětasedmdesátém roce byla „družstevní svatba“ . To sa slučovaly družstva z Leskovca, Seninky, Lužnej, Prlova, Pozděchova a Polanky, vznikly Valašské Kotáry.*“ Vznikem družstva upadal vztah lidí ke svým pozemkům, a tento úpadek doznívá dodnes.

Orná půda

Plochy s ornou půdou jsou v katastru Valašská Polanka zastoupeny přibližně 1 %. Převážně se jedná o drobná políčka, která jsou roztroušena poblíž lidských sídel, pole větších rozměrů se zde vyskytují jen zřídka. V dobách fungování jednotného zemědělského družstva byly rozorávány i svažité pozemky, podíl orné půdy byl tehdy značně vyšší. Vzpomínka Marie Juřicové: „... *nevím přesně ve kterém roce, navozili na celé Lány hnůj. Aby ho měli rozházaný rychleji nebo pohodlněj, nevím. Ale oni ho odštělovali. Když ho měli rozštělaný, přišly pluhy, pršalo kolik dní, takže ho nestačili zrovna zaorat'.... podťe sa podívat, co nám teče z kohútka. Normální močůvka. Kerýsi rok zas na Lánoch provédli postřik, přišel děšť, postřik sa dostál do vody, ... To bylo ve vodě ešte horší jak ten hnůj. Po takových příhodách jézéd'áci Lány rači zalúčili.*“ Dříve také byli lidé odkázáni na to, co vyprodukují sami na svých polích, z toho plyne vyšší zastoupení orné půdy v minulosti ve srovnání s dneškem.

Zastavěná plocha

Zastavěná plocha představuje ve Valašské Polance 5 %, přičemž lze očekávat její růst. Zejména v části obce, která není součástí CHKO Beskydy lze pozorovat vznik nových stavebních obvodů a parcel. V části obce, která je součástí CHKO Beskydy,

je vznik stavebních pozemků značně omezen nařízením orgánu OP. V údolí rozprostřeném kolem potoka Senice je zástavba souvislá, podél kolmo navazujících údolí se zástavba mění zvolna v roztroušenou zástavbu pasekářského typu. Sady a zahrady jsou ve Valašské Polance zastoupeny 1 %. Jedná se převážně o plochy přímo vázané k domům, nebo jsou v jejich blízkosti. Lze pozorovat trend, kdy lidé stále více využívají své zahrady jako okrasné, občas se vyskytuje i původní účel zahrad, tj. produkce píce či ovoce. Sady jsou využívány k pěstování ovocných stromů, zejména slivoní. V obci jsou i případy obnovy starých sadů či zakládání nových.

Vodní plocha

Vodní plochu ve Valašské Polance tvoří potok Senice a jeho přítoky, které se většinou utvářejí na kopcích katastru a probíhají jednotlivými údolími k soutoku se Senicí. Výjimkou jsou potoky Pozděchůvka a Seninka, které do Valašské Polanky přitékají z jiných katastrů. Celkem vodní plochy zaujímají cca 0,5 %. Potok Senice je regulován a opatřen příčnými stupni, v současné době probíhá v rámci projektu „Čistá řeka Bečva“ budování kanalizace, čímž budou splašky odváděny do ČOV.

Komunikace

Komunikace jsou zastoupeny 1 %, jedná se o silnice I/57, I/49 a železniční trať 280 (Hranice na Moravě – Střelná) protínající Valašskou Polanku. Na silnice jsou napojeny místní komunikace, které slouží jako dopravní spojnice zejména obyvatelům přilehlých údolí a roztroušených usedlostí.

Ostatní plocha

Do této kategorie je zařazen hřbitov a fotbalové hřiště, tyto plochy zaujímají cca 0,5 % výměry katastru.

4.2 Příklady hospodaření s krajinou v CHKO a mimo CHKO

4.2.1 Vybrané hospodářství v CHKO

Pozemky zemědělsky obhospodařuje pan Bronislav Čihánek s pomocí rodinných příslušníků. Vybrané plochy nejsou jediné, které Čihánkovi obhospodařují, v části

patřící CHKO Beskydy byly vybrány plochy o rozloze 12 ha, z toho 2 ha jsou soukromým vlastnictvím rodiny, zbytek je najímán. Jedná se o Z orientovaný svah v místní části Veřečné, který je situován nad železniční tratí Hranice na Moravě - Střelná. Dle Vrstvy mapování biotopů (AOPK ČR, 2015) se jedná o biotop T1.1 (mezofilní ovsíkové louky svazu *Arrhenatherion elatioris*), plochy jsou však převážně paseny a terénním šetřením byly zjištěny rostlinné druhy odpovídající spíše biotopu T1.3 (poháňkové pastviny svazu *Cynosurion*). Vyskytují se zde druhy nízkého vzrůstu s umístěním většího podílu hmoty pod pasenou výškou: *Alchemilla vulgaris*, *Bellis perennis*, *Plantago major*, druhy snášející časté narušování půdního povrchu: *Achillea millefolium*, *Potentilla anserina*, *Ranunculus repens*, *Taraxacum sect. Ruderalia*, a nízké druhy trav jako je *Festuca pratensis* a *Poa pratensis*. Na vlhkých mezích se občas vyskytuje *Orchis mascula* v počtu do 20 ks. Dle Nálezové databáze ochrany přírody (AOPK ČR, 2015) jsou vybrané plochy hnízdištěm ptačích druhů jako je *Crex crex* a *Lanius collurio*. Na zemědělsky využívaných plochách se nachází řada krajinných prvků, mezi které patří pásy a skupiny dřevin tvořené převážně habrem, lískou a břízou odpovídající biotopu X12 (nálety pionýrských dřevin), skupiny ovocných dřevin rodu *Prunus* odpovídající biotopu K3 (vysoké mezofilní a xerofilní křoviny) a ovocné solitérní dřeviny a skupiny ovocných dřevin (biotop X13 nelesní stromové výsadby mimo sídla). Dobytku je přiřazena okrajová část lesa (biotop L3.3 karpatské dubohabřiny). Jednotlivé biotopy jsou vylíšeny na mapě (Příloha 4).

4.2.1.1 Způsoby hospodaření

Vybrané pozemky jsou obhospodařovány pastvou a jsou elektrickým ohradníkem rozděleny na dílčí plochy využívané k přihrazování pro pasená zvířata. Sezónně zde probíhá extenzivní pastva hovězího dobytka, v současnosti se jedná o 17 dospělých jedinců s mláďaty. V zimním období jsou některá zvířata umístěna ve stáji a některá ponechána venku. Každoročně je na pastvinách prováděno sečení nedopasků pomocí žacího stroje za traktor, na jaře jsou pak plochy smykovány branami. Píce pro zvířata na zimní období je zajištěna kosením luk (nejsou součástí zkoumaných ploch), které je prováděno 2–3x ročně v závislosti na průběhu počasí konkrétního roku, seno je baleno do folie. Meze jsou sečeny křovinořezem nebo žacím strojem za traktor, ty s výskytem jedinců z čeledi *Orchidaceae* jsou koseny mimo dobu

jejich kvetení. Solitérní dřeviny nebo skupiny dřevin ponechávané na pozemcích jsou útočištěm pro dobytek a řadu jiných živočišných druhů (ptáků, bezobratlých). V místě krmíště pro dobytek je travní drn zcela rozrušen a plocha se stává zejména po vydatném dešti „bahništěm“. Dobytek na některých svažitéjších místech pastviny vyšlapává pěšinky.

Pan Čihánek se zemědělství věnuje od roku 1981, již v dětství ho však bavila zejména práce se zvířaty. Od roku 2000 je pan Čihánek registrován jako soukromě hospodařící zemědělec. Má středoškolské vzdělání v oboru zemědělství, zkušenosti s hospodařením přebíral i od svých předků. Pozemky ve vlastnictví rodiny jsou rodovým dědictvím asi od roku 1820. Dříve byla chována jedna kráva a kozy, poté ovce. Od 70. let 20. století byly pozemky obhospodařovány jednotným zemědělským družstvem, s výjimkou záhumenku¹⁰. V té době provedlo JZD na pozemcích shrnutí mezi s ovocnými stromy, tehdejším typem využití ploch byla louka.

Produktem zemědělské činnosti je prodej dobytka a zpracování sena. Zemědělství není hlavním zdrojem příjmů pana Čihánka, je jeho koníčkem. Jsou však využívány tyto dotační tituly na podporu hospodaření:

- SAPS (jednotná platba na plochu)
- NATURA 2000 na zemědělské půdě
- LFA (méně příznivé oblasti)
- Dobytek

Pan Čihánek hodnotí současné zemědělské hospodaření jako efektivnější ve srovnání s dobou, kdy bylo s pozemky hospodařeno kolektivně v rámci JZD. O zemědělství na Valašsku byly zaznamenány odpovědi: dřina, hobby od mala, vztah ke zvířatům.

---

¹⁰ **Záhumenek** - menší pozemek ve vlastnictví, případně v osobním užívání člena zemědělského družstva.

Obr. 11 Skupiny dřevin vytváří zvířatům vhodné útočiště.

Obr. 12 Z pastvín jsou odstraňovány nedopasky.

4.2.1.2 Zhodnocení obhospodařování

Celkově lze shrnout, že o pozemky je dobře postaráno a jsou ošetřovány v souladu se zájmy ochrany přírody. Svažitě pozemky hůře obdělávatelné zemědělskou technikou jsou obhospodařovány pastevně. Na pastvinách je ponechána rozptýlená zeleň, což zajišťuje útočiště bezobratlým živočichům, ptákům i drobným savcům. I když meze s výskytem jedinců druhu *Orchis mascula* nepatří pod oblast působení pana Čihánka, je od něj chválihodné, že tyto plochy udržuje a zamezuje tak zarůstání aktivními druhy rostlin.

Vzhledem k velké svažitosti některých pozemků (nad železniční tratí) zvířata vyšlapávají pěšinky, což může způsobovat erozi odkryté půdy a tím snos půdy a živin po svahu dolů. Možným řešením je přizpůsobení svažitému terénu vhodně zvoleným druhem chovaných zvířat, tzn. chov hospodářských zvířat s menším tělesnou hmotností a větším rozložením celkové hmotnosti na jednotku plochy (např. ovce, koza, skotský náhorní skot apod.). Nižší hmotnost užitkových zvířat také pozitivně ovlivňuje strukturu travního drnu na pastvině, tj. není tolik rozrušován kopyty těžkých zvířat. Dalším řešením je menší zátěž pastviny.

Je možné využít následující dotace:

- SAPS (jednotná platba na plochu)
GREENING – podopatření Zachování stávajících trvalých travních porostů (úplný zákaz změny kultury trvalý travní porost na environmentálně citlivých plochách v oblasti Natura 2000 a v zóně CHKO)
- PVP (přechodné vnitrostátní podpory na zemědělskou plochu, chov krav bez tržní produkce mléka, přežvýkavce)
- LFA (méně příznivé oblasti), typ H4
- NATURA 2000 na zemědělské půdě
- AEKO (Agroenvironmentálně–klimatická opatření) – podopatření Ošetřování travních porostů (D), tituly D1 (Obecná péče o extenzivní louky a pastviny) a D10 (Druhově bohaté pastviny)
- Další dotace z národních i evropských zdrojů dle vlastního výběru (OPŽP, PRV, PPK, POPFK)

4.2.2 Vybrané hospodářství v území mimo CHKO

Na pozemcích hospodaří rodina Juřicových. Vybrané plochy nejsou jediné, které rodina obhospodařuje, zkoumány jsou plochy o rozloze 12 ha, přičemž téměř 4 ha jsou soukromým vlastnictvím rodiny, zbytek je pronajímán. Jedná se o V orientovaný svah táhnoucí se nahoru směrem k místní části U Martinků. Dle Vrstvy mapování biotopů (AOPK ČR, 2015) je na některých částech území mapován biotop T1.3 (poháňkové pastviny svazu *Cynosurion*), v části nad usedlostí směrem k lánům pak biotop T1.1 (společenstva mezofilní ovsíkové louky svazu *Arrhenatherion elatioris*), většina území však není mapována. Současný stav nejvíce odpovídá biotopu T1.3, na pastvinách se vyskytují rostlinné druhy dobře snášející pastvu (*Lolium perenne*, různé druhy rodu *Festuca*, *Trifolium repens*). Plochy jsou rozčleněny pásy ovocných (nejčastěji r. *Prunus*) a jiných dřevin (biotop X13 nelesní stromové výsadby mimo sídla), roztroušeny jsou také solitérní dřeviny, které jsou důkazem dříve rozoraných mezí. Mezi dvěma výběžky pastviny se nachází úzký pás lesa, jemuž dominuje borovice, habr, místy se vyskytuje bříza a jedle, ojediněle smrk (biotop L3.3 karpatské dubohabřiny). V některých částech je les přihrazen dobytku, druhové složení dřevin je zde redukováno na habr, místy břízu. Ve žlabu mezi dvěma pastvinami rostou volně keřové i stromové formy dřevin (biotop X12 nálety pionýrských dřevin). Prostřednictvím terénní deprese je vytvořen přirozeně se vyvíjející mokřad (biotop M1.7 vegetace vysokých ostřic), který slouží jako útočiště obojživelníkům. Jednotlivé biotopy jsou vylíšeny na mapě (Příloha 5). Juřicovi se mimo jiné zabývají chovem včel a sušením ovoce ve vlastní sušárně.

4.2.2.1 Způsoby hospodaření

Pozemky jsou obhospodařovány extenzivní pastvou skotu a jsou rozděleny elektrickým ohradníkem na segmenty, které slouží k účelovému rozdělení stáda (např. krávy s telaty, býci). Zvířata jsou na plochách pasena sezónně, přičemž jako zimoviště jim slouží část pastviny s přístřeškem. V současné době se v hospodářství nachází 17 dospělých jedinců skotského náhorního skotu (Highland Cattle) s mláďaty. Po ukončení pastvy jsou sečeny nedopasky žacími stroji za traktor, na jaře jsou plochy za příznivého počasí smykovány branami. Píce na zimní období je zajištěna kosením luk, které nejsou součástí zkoumaných ploch, a balením sena do folie. Kosení je prováděno 2x ročně a louky jsou přihnojovány hnojem. Voda

je na jednotlivé části pastviny rozváděna podzemním přívodem. V bezprostřední blízkosti krmelišť dochází k rozrušení travního drnu, celkově jsou však pastviny bez výraznějšího narušení kopyty zvířat. Chované plemeno Highland Cattle má menší tělesnou proporci s nižším zatížením na jednotku plochy pastviny než jiná masná plemena skotu a vyznačuje se spíše skromnými nároky na pastvu. Výsledkem je šetrná údržba krajiny. Jedná o horské plemeno zvyklé na drsné podmínky, přihrazené části lesa k pastvině zajišťují zvířatům úkryt zejména před letním sluncem. Ovocné stromy nejsou významněji poškozovány dobyt看, zřídka dochází k oděru kmene stromů. Mokřad, do kterého ústí potůček, sloužil dříve jako záložní požární nádrž, nyní je ponechán přirozenému vývoji. V místě akumulace vody je zřízena jímka, přes kterou je voda soustředěna do potrubí pod cestou.

Juřicovi jsou potomky rodu Martinků, nejdéle dochovaného jména ve Valašské Polance. Odtud plyne název místní části U Martinků. V záznamech je o rodu zmínka již v r. 1590, usedlost se tedy nachází na téměř nezměněném místě na kopci nejméně 400 let. Dá se předpokládat, že Martinkovi osídlili vyšší polohy katastru obce a travní porosty zachované dodnes jsou jejich dílem odlesněny a později zapsány jako obhospodařovaný majetek rodu. Podle lánového rejstříku¹¹ z r. 1670 vlastnili Martinkovi ve Valašské Polance půllán¹², na tehdejší dobu byli tedy poměrně bohatí. Soupis majetku rodu Martinků lze sledovat dále pomocí tereziánského a josefinského katastru a urbaniální fáze, teprve na indikační skice¹³ z r. 1828 je však vidět plošné rozložení a rozmístění pozemků. Právě pomocí indikačních skic je v obrazové podobě zaznamenáno rodové dědictví půdy, které v hrubých rysech přetrvává dodnes prostřednictvím rodiny Juřicovy.

Rodina se zemědělství věnuje odnepaměti, od r. 2004 je hospodářství registrováno. Od r. 2009 Juřicovi hospodaří s titulem Ekologické zemědělství. Vědomosti o zemědělském hospodaření jsou v rodině dlouhodobě zakořeněny, současně hospodařící paní Hana Juřicová si navíc doplnila vzdělání v oboru zemědělství

---

¹¹ **Lánový rejstřík** – nejstarší moravský katastr poddanských usedlostí a pozemků, pořízený pro výběr daní. V každé obci jsou držitelé gruntů v rámci lánového systému dělení podle velikosti orné půdy na láníky, půlláníky, čtvrtláníky, podsedníky, zahradníky, chalupáře, domkáře na panském a na obecním a někde též i na podruhy bez polí. (Badatelna, 2015).

¹² **Půlláník** - držitel zemědělské půdy o ploše 1/2 lánu (tj. cca 8 ha), na které hospodařil.

¹³ **Indikační skici** – první podrobné mapování vlastnictví půdy.

a absolvovala kurz Vzdělávání za účelem vytvoření komunity sedlák spotřebitel. Do r. 1972 Juřicovi chovali jednoho koně, který byl využíván v lese i na poli. Koněm se oralo až do r. 1964, kdy byla pořízena půdní fréza. Ve chlévě bylo prase, tele a 2 nebo 3 krávy, které se občas vyvedly na pastvu. Dále se chovaly slepice, včely a králíci. Louky se ručně sekly na seno pro dobytek, po pořízení traktoru r. 1965 bylo ruční sečení nahrazeno mechanizací. Na poli se střídalo pěstování brambor, žita a ovesa. Jednotlivé pozemky byly rozděleny mezemi, na kterých byly pěstovány ovocné stromy, zejména slivoně a hrušně (tzv. „dule“). Od r. 1973 bylo na polnostech hospodařeno místním JZD, v té době došlo k rozorání mezí a zničení většiny ovocných stromů. Rodině byl ponechán záhumenek, na kterém byla chována 1 kráva. V r. 1993 Juřicovi z družstva vystoupili a obnovili zemědělskou malovýrobu. Do dnešní doby se dochovalo sušení ovoce v sušárně, která byla zbudována již v r. 1911 (na základě „Povolení k stavbě sušárny“). V r. 1967 byla provedena její rekonstrukce, od té doby se v ní ovoce suší skoro každý rok pro vlastní potřebu i pro známé.

Produkty zemědělského hospodaření jsou plemenná zvířata, maso, seno a ovoce. Pro paní Hanu Juřicovou představuje zemědělství hlavní zdroj příjmů. Jsou využívány tyto druhy dotací na podporu hospodaření:

- SAPS (jednotná platba na plochu)
- LFA (méně příznivé oblasti)
- AEO – podopatření Ekologické zemědělství
- Investiční dotace na stroje a techniku

Podle paní Hany Juřicové bylo hospodaření v dřívějších dobách svobodnější ve smyslu zásahů zemědělce do krajiny. Dnes je nutné dodržovat stanovená pravidla a je potřeba srovnávat své hospodaření se sobě rovnými. Paní Marie a Ladislav Juřicovi (starší hospodáři) se shodují na tom, že dnes by se zemědělec bez dotací vzhledem k nákladnosti na pořízení a údržbu techniky jen těžko užíval. Vše je však odvislé od soudobého způsobu života, kdy už většině lidem nestačí jen to, co si doma vypěstují, jsou také potřeba peníze na mnohé výdaje. Z výpovědí dotázaných vyplývá, že hospodaření v rámci JZD Valašské Kotáry bylo neefektivní, bez přidružené výroby a dotací do zemědělství v tehdejší době by hospodaření nepřežilo. Na otázku „Co Vás napadne, když se řekne zemědělství na Valašsku“ zazněla odpověď „šutry; krásné hory, ale práce“.

Obr. 13 Plemeno skotského náhorního skotu na pastvině.

Obr. 14 Pastviny jsou ohraničeny lesem.

4.2.2.2 Zhodnocení obhospodařování

Celkově lze shrnout, že o pozemky je dobře postaráno a hospodaření je šetrné k životnímu prostředí. Je využita pastva skotu s rámcově nižším zatížením na jednotku plochy, takže travní drn není v tak velké míře rozrušován kopyty zvířat. Také na exponovaných pozemcích se pastva těchto zvířat jeví jako šetrná, nedochází k vyšlapávání pěšinek způsobujících erozi. Vhodná je i přítomnost pásů dřevin a roztroušených dřevin na pastvinách. Nejen že jsou tyto prvky v krajině žádoucí z hlediska jejího rozčlenění (tlumí účinky eroze), ale jsou také útočištěm různých druhů ptáků a bezobratlých, v neposlední řadě působí takové plochy estetičtěji. Jako vhodné se jeví využití okolního lesa k vytvoření útočiště pro zvířata zejména v letním období.

Je možné využít tyto dotace:

- SAPS (jednotná platba na plochu)
GREENING – podopatření Zachování stávajících trvalých travních porostů (udržení poměru trvalých travních porostů vůči zemědělské ploše)
- PVP (přechodné vnitrostátní podpory na zemědělskou plochu, chov krav bez tržní produkce mléka, přežvýkavce)
- LFA (méně příznivé oblasti), typ H4
- EZ (ekologické zemědělství) – podopatření Trvalý travní porost
- Další dotace z národních i evropských zdrojů dle vlastního výběru (OPŽP, PRV, PPK, POPFK)

4.2.3 Návrhy opatření o vybrané prvky

Pro obě hospodářství (v CHKO i mimo CHKO) byly vylíšeny 3 různé krajinné prvky (mokřad, přilhazený okraj lesa, rozptýlená zeleň). Společným typem využití vybraných ploch obou hospodářství je pastvina. Na základě podobnosti využití ploch a jednotlivých segmentů v rámci jednoho krajinného prvku jsou navržena opatření pro tyto typy. Vylíšené prvky hospodářství v CHKO (Javorníky) jsou viditelné v Příloze 6 a prvky hospodářství mimo CHKO (Vizovické vrchy) v Příloze 7.

Pastvina

Jedná se o pastevně obhospodařované plochy biotopu T1.3 (poháňkové pastviny svazu *Cynosurion*), na kterých se vyskytují rostlinné druhy dobře snášející pastvu, jako jsou *Alchemilla vulgaris*, *Plantago major*, *Bellis perennis*, *Lolium perenne*, různé druhy r. *Festuca*, *Trifolium repens*, *Achillea millefolium*, *Potentilla anserina*, *Ranunculus repens*, *Taraxacum* sect. *Ruderalia*, a nízké druhy trav jako je *Festuca pratensis* a *Poa pratensis*. Ikdyž byly plochy v minulosti rozčleněné na menší segmenty s různým typem využití, jejich scelením a shodným způsobem obhospodařování se vyvinuly v jednolité celky, které se v zásadě neliší svým druhovým složením.

Jako způsob obhospodařování těchto ploch lze doporučit intenzivní pastvu (rotační nebo kontinuální) všech druhů hospodářských zvířat. Sečné využívání je méně vhodné a nelze jej praktikovat více než jedno vegetační období, protože vede k podpoře vysokých druhů bylin a trav. Pokud bude sečení aplikováno delší dobu, je vhodné jej provádět více než dvakrát za sezónu. Dále je vhodné sekat nedopasky především na eutrofizovaných místech (v nedávné době zde proběhl převod z orné půdy a pastvinu), ponecháním ostatních nedopasků se zvýší atraktivita plochy pro motýly. (Mládek, 2006)

Pro zimování zvířat na pastvině je potřeba dbát na zajištění dostatečného množství pastevní plochy v podzimním a zimním období, protože produkce biomasy od konce září značně klesá. Přihrazením větší plochy se zajistí dostatečný přísun píče a sníží se množství sena potřebného na příkrmování zvířat. Jednou z cest je zařadit do pastevního areálu porosty posečené v srpnu, které do konce vegetační sezóny dostatečně obrostou. Problémem zimní pastvy může být výskyt plísní na porostu, které mohou následně způsobovat dietetické poruchy zvířat.

Mokřad

Jedná se o celoročně zamokřenou plochu biotopu M1.7 (vegetace vysokých ostřic) s kolísající hladinou vody v závislosti na přítékajícím množství. Z rostlinných druhů zde převažuje chrastice rákosovitá (*Phalaris arundinacea*), která na ploše vytváří velké množství stařiny. Jde o vytrvalou travu náročnou na živiny, které nevdají občasné zaplavení. Ve vodě i na okrajích mokřadu jsou náletové keře i stromy. Mokřad hostí více životních stádií různých živočichů, například hmyzu

a obojživelníků. Obojživelníci zde prodělávají celý životní cyklus, od vajíčka až po dospělé, který žije po většinu života na souši. Obojživelníci patří mezi druhy specializované na takováto území, jinde než v blízkosti mokřadů je nenajdeme. Ve studovaném území mezi ně patří ropuchy, rosničky, z ocasatých pak čolci.

Obr. 15 Mokřad s dominantní chrasticí rákosovitou (*Phalaris arundinacea*).

Obecně je žádoucí pečovat o mokřady ručním kosením nebo pastvou, z důvodu udržení otevřeného biotopu. Kosení není nutné a ani žádoucí vždy provádět na celé ploše mokřadu a vůbec ne každoročně. Výjimkou jsou mokřady s invazními nebo jinými nežádoucími rostlinami nebo naopak je plocha tak cenná, že by došlo vynecháním seče k poškození určitého druhu či biotopu. Lze doporučit kosení na mokřadech jednou za 2–3 roky s odstraněním biomasy. Pokud je z nějakého důvodu nutné kosit každoročně, pak by měla být každý rok ponechána část mokřadu bez zásahu. Důležitá věc při kosení mokřadů je rozložení seče do delšího časového období. Seč by měla vždy probíhat nejméně na dvakrát (lépe i na vícrát) například tak, že se pokosí polovina plochy v jeden den a druhá polovina se pokosí v časovém odstupu nejméně jeden týden od první seče (lépe ještě v delším odstupu). Je vhodné na mokřadech uchovávat a podporovat stav „mírného nepořádku“, nebo také „řízeného nepořádku“. Je to stav, kdy na lokalitách ponecháváme dřevní hmotu

z prořezávek, padlé kmeny, část travní hmoty z kosení, nepokosené plochy, plochy ponechané samovolnému vývoji bez zásahů apod. Cílem je podpora živočichů různých skupin. Např. obojživelníci využívají hromady a kmeny jako místa úkrytu, zimování a lovu potravy, ptáci využívají hromady kletí jako hnízdiště a místa sběru potravy a vzácní brouci využívají ponechané padlé kmeny k rozmnožování. „Mírným nepořádkem“ ale podpoříme i další skupiny organismů, např. houby. (Mokřady, 2015)

Přihrazený okraj lesa

Jedná se o plochu lesa, která je přihrazená k pastvině, zastoupeny jsou biotopy L3.3 (karpatské dubohabřiny) a L5.1 (květnaté bučiny). Pasená zvířata zde nacházejí útočiště zejména před přímým slunečním svitem, dále pak dochází k řídnutí porostu vlivem spásání zmlazujících se dřevin. Je zde většinové zastoupení habru a břízy.

Obr. 16 Prořídý porost přihrazeného lesního okraje s dominantním habrem.

Rozptýlená zeleň

Jedná se o solitérní stromy, keře, remízky, skupiny a řady stromů na pastvinách a v jejich okolí. Z biotopů jsou zde zastoupeny K3 (vysoké mezofilní a xerofilní

křoviny), X12 (nálety pionýrských dřevin) a X13 (nelesní stromové výsadby mimo sídla). Jsou to významné prvky, které kromě krajinného rázu pozitivně ovlivňují i druhovou pestrost živočichů. Na tyto prvky je vázáno více ptačích druhů, zejména hmyzožravých, např. pro ůhýka obecného (*Lanius collurio*) představují stromy a keře skvělé místo pro pozorování loveného hmyzu. Kromě toho v korunách stromů a keřích ptáci hnízdí, v remízcích se pohybují a ukrývají křepelky, ale také pěvci jako například pěnice a sýkory. Také pro hmyz a drobné savce je takové prostředí životně důležité, ať už na dřevinách žijí, nebo hledají v jejich krytu útočiště.

Doporučeným zásahem pro keřovitou vegetaci je udržování stabilního okraje mechanicky nebo pastvou a zabraňovat tak expanzi dřevin na pastviny. Je vhodné občas ředit zápoj porostu, nedoporučuje se však provádět prořezávku u dřevin s podzemním šířením (trnka), jelikož může docházet k masivnímu rozšíření kořenovými výmladky. Solitérní stromy, které jsou ve větší míře narušovány otěrem zvířat, je vhodné chránit před těmito vlivy instalací ochranných oplocenek kmene.

Obr. 17 Rozptýlené dřeviny na pastvině.

4.3 Srovnání historických a současných snímků

Pro srovnání minulosti se současností byly využity historické pohlednice a fotografie (Příloha 8) pořízené v různém časovém rozmezí. Přesný rok pořízení historických snímků je mnohdy spekulativní, alespoň přibližně jsem se období pokusila určit. Dále bylo využito historické letecké snímkování z 50. a 20. století, kdy je možné krajinné změny pozorovat shora. Na mnoha historických snímcích zachycujících Valašskou Polanku se objevuje římskokatolický kostel Sv. Jana Křtitele zbudovaný v roce 1778, jež patří mezi zdejší dominanty. Kostel je situován v centru obce, tudíž jde zachytit z mnoha pozic. Mimo drobných úprav prošel kostel nejvýraznější změnou v roce 2003, kdy byla přistavena zděná věž se schodištěm a zvonicí a rekonstruována střecha s fasádou.

1a, 1b

Historické letecké snímky byly pořízeny v roce 1950. Ve výřezu je zachycena centrální část katastru s kratším svahem Vizovických vrchů a protáhlejším svahem Javorníků. Z historického snímku je patrná členitost pozemků, některá místa byla ve srovnání s rokem 1950 odlesněna (některé znovuobydlené pasekářské usedlosti ve Veřečném), mnohá místa však byla spontánně nebo uměle zalesněna. Dále je možné vidět prudký nárůst zástavby v centrální části katastru.

2a, 2b

Na snímcích je zachycena centrální část obce z V části katastru směrem ke Vsetínu. Zachytnými body jsou kostel a nádražní budova. Opět je zde vidět značný nárůst zastavěné plochy. Charakter zástavby z dnešního pohledu zásadně mění komplex školních budov a bytovky. Historický snímek byl pořízen v roce 1941.

3a, 3b

Zachycen je svah Javorníků, opět jde vidět nádražní budova a kostel. Hlavní rozdíl je v zástavbě, ale také v rozčlenění protilehlého svahu. V současnosti lze pozorovat sukcesí lesa na nelesných plochách.

4a, 4b

Snímek byl pořízen nejspíš v letech 1955–1960 a zachycuje svah Vizovických vrchů z pohledu nad železniční tratí ve Veřečném. Změnou oproti minulosti je souvislá

zástavba budovaná převážně v 70. a 80. letech. V minulosti byly některé části kopců více odlesněny.

5a, 5b

Snímky zachycují pohled z Vizovických vrchů na Javorníky a dolní část údolí potoku Vápenka. Historický snímek je pořízen kolem roku 1950 a je na něm vidět tradiční sušení sena na sušácích.

6a, 6b

Pohled na z Javornické strany s výhledem na kostel a hřbitov.

7a, 7b

Pohled na pastviny v místní části U Martinků (Vizovické vrchy). Historický snímek je pořízen okolo roku 1980, do dnešní doby se pohled téměř nezměnil.

8a, 8b

Pohled na pasekářskou usedlost v místní části U Babiců (Vizovické vrchy). Historický snímek je pořízen okolo roku 1975, ve srovnání s minulostí byla rozšířena hospodářská vybavenost usedlosti a pokácena vzrostlá lípa za domem. V levé části snímku lze pozorovat změnu druhové skladby okraje lesa, kdy v nedávné minulosti došlo k umělému zalesnění smrkem. V přední části historického snímku je dřevěná ohrada, která oddělovala záhumenek od pozemků zabraných k družstevnímu obdělávání.

5 Diskuze

Srovnáním rozmanitosti biotopů vybraných segmentů na dvou hospodářstvích v CHKO a mimo CHKO bylo zjištěno, že se na obou vyskytují podobné různorodé biotopy. Na vybraných plochách hospodářství v CHKO bylo mapováno celkem 5 typů biotopů, v oblasti mimo CHKO bylo mapováno 7 biotopů. Na rozmanitost biotopů mají vliv nejen samotné hospodaření s krajinou, ale také terénní, expoziční a odtokové poměry. Biotop M1.7 (vegetace vysokých ostřic) mapovaný na hospodářství u Juřiců je dokladem, že terénní úpravy mohou dopomoci k vytvoření cenného mokřadu. Právě díky mokřadu je na hospodářství u Juřiců (mimo CHKO) zastoupeno více druhů rostlin i živočichů vázaných na tento biotop. Byl sice zjištěn vyšší počet biotopů v oblasti mimo CHKO, neznamená to však, že rozmanitost biotopů je v CHKO nižší. Vždy záleží na konkrétním typu obhospodařování krajiny a na volbě citlivosti zásahů v ní prováděných.

Srovnáním historických a současných map je patrná značná proměna krajiny během cca 150 let. Dle Korabíka (1998) žilo v roce 1870 ve Valašské Polance 716 obyvatel ve 139 domech, což je v přepočtu přibližně 5 obyvatel na jeden dům. Dle ČSÚ (2015) zde v roce 2011 žilo 1356 obyvatel ve 399 domech, což jsou přibližně 3 obyvatelé na 1 dům. Nejen že se tedy neustále rozšiřuje zástavba a přibývá počet obyvatel v obci, ale klesá počet osob obývajících 1 bytovou jednotku. Charakter zdejší krajiny je dán nejen přírodními a kulturními vlivy, ale také zásahy člověka nejvíce prostřednictvím zemědělství, lesnictví a zástavbou půdy. Uběhlo již mnoho století, kdy vznikl název Valašské Polanky, který dle Nekudy (2002) vyjadřuje následující: „*Jméno Polánky odvozeno jest od slova „polana“, jímž nazývá lid malý pozemek orné půdy, odevšad lesem obtočený. Během času lesy okolní osazováním zřídly.*“ Lesy tedy pokrývaly téměř celou rozlohu dnešního katastru obce. Vlivem aktuálních potřeb lidí zastoupení lesů v minulosti kolísalo, obecně lze říci, že se vzrůstajícím počtem obyvatel docházelo k většímu odlesnění a naopak. V současnosti nejenže dochází ke zvyšování počtu obyvatel, můžeme pozorovat i trend vzrůstajícího zalesnění. Je to dáno také tím, že dříve byli lidé odkázáni na obživu, kterou si sami vyprodukovali, a k tomu potřebovali odlesněnou půdu.

Nabízí se otázka, kdo zajistí obživu velkému počtu lidí, když se stále méně z nich věnuje zemědělství. Neznamená to však, že se snižujícím se počtem zemědělců se snižuje i produktivita tohoto sektoru. Existují prostředky a mechanismy, které ulehčují práci a zvyšují produktivitu zemědělství. Pomocí některých z těchto prostředků (např. velká a těžká mechanizace) však nelze hospodařit na těžko přístupných lokalitách, které jsou většinou cenné z hlediska biodiverzity. Na takových plochách většinou hospodařili, nebo stále ještě hospodaří tzv. ryzí hospodáři, kteří dlouhodobě utvářeli okolní krajinu. Tito hospodáři své pozemky a okolí usedlosti obhospodařovali v souladu s převzatými znalostmi svých předků často nezávisle na aktuální dotační politice státu. Jejich prioritním cílem bylo zajistit přímou obživu své rodiny a to takovým způsobem, který dnes označujeme jako „trvale udržitelný“. Prioritně je zajímala pouze produkce a dobrý stav jejich pozemků. To jsou skutečnosti, které jdou proti současným trendům údržby a využití krajiny, které jsou mnohdy omezeny pouze na zisk.

Hlavním limitujícím prvkem hospodaření je ekonomika. Množství obyvatelstva, které hodlá pokračovat v tradičním „pasekářském“ způsobu života je velmi nízké a hlavní objem údržby (péče) o krajinu pak přebírají zemědělství podnikatelé. Ti sice mají často vztah ke krajině, ve které vyrůstali, jsou ale omezováni legislativními nároky svazujícími jejich hospodaření a jejich cílem jsou převážně ekonomická hlediska. Zhodnocením omezení vyplývajících z hospodaření v CHKO a mimo tuto oblast vyplývá, že se nejedná ani tak o to, zda zemědělec hospodaří v CHKO či nikoli, jde především o nastavení jednotlivých titulů dotačních programů MZe. Dotační tituly jsou nastaveny pro všechny oblasti, ať už jsou z hlediska biodiverzity méně nebo více cenné, obdobně. Je například podporováno zalesňování nelesních pozemků v nadprůměrně lesnatých oblastech, čímž je sice zvyšován celorepublikový průměr zalesnění, není však rozlišováno zalesňování v místech, kde je to zbytečné s místy, kde je zvýšení lesnatosti skutečně potřebné. To je jeden z důvodů, proč by měly být posuzovány jednotlivé oblasti s podobnými přírodními podmínkami odděleně. Řešením je změna přístupu k zemědělcům a potažmo i krajině. Dnes v rámci dotačního systému je zemědělec vnímán jen skrze půdní bloky, nikoli jako samostatná hospodářská jednotka (farma). Současný zemědělec se nerozhoduje, zda pro provedení dané technologické operace je vhodné počasí či období. Dnešní zemědělec sleduje termíny seče louky, sklizně sena, nebo kosení nedopasků. Tato

vázanost na limity a termíny nutí zemědělce opouštět výměrou malé, terénně složité lokality, jejichž obdělávání je časově, technologicky i finančně náročnější než obdělávání větších a přístupnějších půdních bloků. Cílem podpory zemědělců by mělo být, aby hospodář měl plán hospodaření na svých pozemcích šitý „na míru“ tak, aby vyhovoval jemu samotnému i druhům a společenstvům na jeho pozemcích. Zachování biologické rozmanitosti je možné pouze zachováním co největšího množství různorodých způsobů hospodaření.

6 Závěr

Vývoj krajiny spolu s managementem byl studován na katastru Valašská Polanka, který jako západní okraj masivu Javorníků leží v CHKO Beskydy. Přírodní, historické i kulturní podmínky se vyvíjely v obou částech obdobně, prostor pro změny nastolilo vyhlášení CHKO v roce 1973. Do roku 1991 však v této oblasti nebyla prováděna praktická ochrana přírody. Dnes je ochrana přírody často spojována s dotačními tituly, které mají za úkol podpořit zejména zemědělské hospodaření směrem k ochraně biodiverzity v krajině. Nehledě na to, že v praxi je potřeba přistupovat ke konkrétním částem krajiny specificky, což obecně navržené dotační tituly nemohou obsáhnout, bez finančních prostředků ať již z národních nebo evropských zdrojů by se zemědělská krajina v tak malém počtu lidí jen těžko obhospodařovala. Je nasnadě podporovat drobné rolníky a jejich snahu udržovat svědomitě krajinu, často však bývá limitující podmínkou pro žádost o dotace minimální výměra obhospodařované půdy 1 ha. Nedá se předpokládat, že by se mnoho lidí vrátilo k tradicím zemědělství, proto je potřeba cíleně a konkrétně podporovat zásahy směřující k trvale udržitelnému hospodaření, které provádějí jak malí, tak i větší zemědělci, neboť bez obou by krajina brzy zarostla lesem.

Na příkladu Valašské Polanky je vidět, že na relativně malém území se stejnými podmínkami, ale různým stupněm ochrany, může charakter krajiny utvářet legislativa a nastavení dotačních titulů. Limity nejsou nastaveny jen pro zemědělské hospodaření, ale i v rámci stavebnictví, což se vyznačuje omezením nově vznikající zástavby v některých zónách CHKO. Vždy záleží na posouzení konkrétního záměru orgánem OP, obtížnější a zdlouhavější legislativní proces je však zárukou, že v krajině cenné zejména pro svůj charakter nízké úrovně zástavby nebudou vznikat nové stavební obvody. I když se mnohým lidem nelíbí zábor úrodné půdy ve prospěch výstavby např. nákupních center, skladů a továren, je potřeba se zamyslet nad důsledkem neustálého vytváření nových stavebních obvodů. Jedním z důvodů, proč si lidé staví domy na venkově je ten, že chtějí uniknout rušnému městskému životu s nízkým počtem zelených ploch. Bez regulací by však i venkovská krajina měla zanedlouho charakter města. Nasnadě je podpora rekonstrukce stávajících nevyužívaných domů.

Krajina Valašské Polanky má spoustu ocenitelných přírodních i kulturních hodnot, o jejichž existenci je potřeba vědět a uvědomovat si jejich význam. Při údržbě a využití krajiny je potřeba se řídit přírodními zákonitostmi a využívat zásady tzv. „moudrého kompromisu“.

7 Summary

The development and management of the landscape was studied on the area of Valašská Polanka. The western part of its massif is situated in the protected landscape area. Natural, historical and cultural conditions have been evolving similarly on both areas. The declaration of the Protected Landscape Area Beskydy in 1973 gave room for changes. However, until 1991 no practical protection of nature was applied in the area. Today, the protection of environment is often associated with subsidy programs. Their task is to support the protection of biodiversity in agricultural policy. Without the national or European funds the agricultural landscape would be hard to cultivate. Besides, in practice it is crucial to deal with different parts of landscape specifically and that is what generally designed subsidy programs are not able to embrace. This suggests the necessity to support small farmers and their effort to maintain the landscape. The minimal surface area of cultivated land of 1 ha necessary to apply for a subsidy is often limiting. Presumably, not many people could return to traditional farming, therefore it is essential to support interventions directed to sustainable management of both small and larger farmers, for without them the landscape would soon become overgrown with woods.

The example of Valašská Polanka shows that in two relatively small areas with similar conditions but different levels of protection, the legislature and setting the subsidy programs can shape the character of the landscape. The limits are settled not only for agriculture but for constructions as well. This leads to more limitation in development of built-up areas in some parts of the landscape park. It is always dependent on examination made by the authorities involved in operational programs. Still, a complicated and lengthy legal process is a guarantee that there will be no new construction districts emerging in an area valued mainly for its rarely overbuilt character. Even though many people do not like the annexation of the fertile land in favor of construction of e.g. shopping centers, warehouses and factories, it is desirable to think of the consequence of the constant production of new built-up sites. One of the reasons why people build their houses in the countryside is that they want to escape from the rush of the city lifestyle with few green spaces. Without regulations though, the rural landscape would soon become similar to cities.

The encouragement of reconstruction of already existing and underused houses comes forward.

The area of Valašská Polanka has a plenty of priceless natural and cultural values whose existence and significance is essential to realize. In maintaining the landscape, it is required to follow the natural connections and obey the principle of the “wise compromise”.

8 Seznam použité literatury

- Andreska, J. (2010). *Trvale udržitelný rozvoj*. Praha: Národní zemědělské muzeum.
- Badatelna*. (2015). Získáno 5. dubna 2015, z MZA v Brně: <<http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/d1/a8sl4dd2bad3D1.htm>>.
- Brůžek, J. (červen 2001). Původ středoevropských zemědělců. *Vesmír 80*. Získáno 30. března 2015, z Vesmír: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/U%C5%BEivatel/Dokumenty/Downloads/2001_V316-322.pdf>.
- CENIA. (2015). *Prohlížecké služby*. Získáno 22. února 2015, z Geoportálu INSPIRE: <<http://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>>.
- Culek, M. (1996). *Biogeografické členění České republiky*. Praha: Enigma.
- ČÚZK. (2015). *Prohlížecké služby WMS*. Získáno 7. dubna 2015, z Geoportálu ČÚZK: <[http://geoportal.cuzk.cz/\(S\(q5fmk1ufbfih5necyjdbxai\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&side=wms.verejne&text=WMS.verejne.uvod&head_tab=sekce-03-gp&menu=311](http://geoportal.cuzk.cz/(S(q5fmk1ufbfih5necyjdbxai))/Default.aspx?mode=TextMeta&side=wms.verejne&text=WMS.verejne.uvod&head_tab=sekce-03-gp&menu=311)>.
- Demek, J. (2006). *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Brno: AOPK ČR.
- Domluvil, E. (1914). *Vlastivěda moravská*. Brno: Musejní spolek.
- Dotace*. (2015). Získáno 31. března 2015, z MZE ČR: <<http://eagri.cz/public/web/mze/>>.
- Dotacní info*. (2015). Získáno 30. března 2015, z Dotace EU: <<http://www.dotacni.info/tag/dotace-2015/>>.
- Dvorský, J. (2012). *Vzdělávací modul Základní ekosystémy a jejich aplikace v praxi*. Náměšť nad Oslavou: ZERA - Zemědělská a ekologická regionální agentura.
- Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu*. (2015). Získáno 31. března 2015, z AOPK ČR: <<http://www.dotace.nature.cz/>>.
- Geologická mapa*. (2015). Získáno 20. ledna 2015, z ČGS: <<http://mapy.geology.cz/pudy/>>.

- Háková, A. (2004). *Zásady péče o nelesní biotopy v rámci soustavy Natura 2000*. Praha: Ministerstvo životního prostředí.
- Havlíček, M. (2009). *Význam starých map pro studium změn krajiny v okrese Hodonín*. Teze disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Geografický ústav přírodovědecké fakulty.
- Hora, J. (1998). *Legislativa EU a ochrana přírody*. Praha: Česká společnost ornitologická.
- CHKO Beskydy. (2015). Získáno 16. února 2015, ze Správy CHKO Beskydy: <<http://nature.hyperlink.cz/Beskydy/>>.
- Chlupáč, I. (2002). *Geologická minulost České republiky*. Praha: Academia.
- Chytrý, M. (2010). *Katalog biotopů České republiky* (2. vyd.). Praha: AOPK ČR.
- Informační systém ochrany přírody. (2015). Získáno 2. dubna 2015, z AOPK ČR: <http://portal.nature.cz/publik_syst/ctihtmlpage.php?what=2167&X=X>.
- Katalog mapových informací. (2015). Získáno 1. dubna 2015, z ÚHÚL: <<http://www.uhul.cz/mapy-a-data/katalog-mapovych-informaci>>.
- Kontaminovaná místa. (2015). Získáno 7. dubna 2015, z CENIA: <<http://kontaminace.cenia.cz/>>.
- Korabík, P. (1998). *Valašská Polanka – rodná naša dědina*. Obecní úřad Valašská Polanka.
- Kulturní dědictví, o. (2010). *Požadavky na zemědělské hospodaření v územích CHKO a NATURA 2000*. Studijní materiály k akci „Vzdělávání podnikatelů v zemědělství, lesnictví a potravinářství“. Načteno z Správa CHKO Beskydy.
- Lapka, M. (2000). *Rolník a krajina. Kapitoly ze života soukromých rolníků*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Löw, J. (2003). *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce.

- Macůrek, J. (1959). *Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století: K dějinám osídlení a hospodářsko–společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy*. Ostrava: Krajské nakladatelství.
- Machar, I. (2014). *Chráněné krajinné oblasti a jejich výchovně–vzdělávací potenciál*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Mapa CHKO Beskydy*. (2015). Získáno 24. března 2015, z Krásy Beskyd slovem i obrazem: <<http://www.krasybeskyd.wz.cz/>>.
- Mapování biotopů*. (2015). Získáno 5. dubna 2015, z Wikipedie: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mapov%C3%A1n%C3%AD_biotop%C5%AF>.
- Mládek, J. (2006). *Pastva jako prostředek údržby trvalých travních porostů v chráněných územích*. Praha: Výzkumný ústav rostlinné výroby.
- Mokřady. (2015). *Zásady péče o mokřady*. Získáno 5. 4 2015, z Mokřady - ochrana a management: <<http://www.mokrady.wbs.cz/Zasady-pece-o-mokrady.html>>.
- Nálezová databáze ochrany přírody*. (2014). Získáno 2. dubna 2015, z AOPK ČR: on-line databáze.
- Nekuda, V. (2002). *Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- Pavelka, J. (2001). *Příroda Valašska (okres Vsetín)*. Vsetín: Český svaz ochránců přírody ZO 76/06 Orchidea.
- Příroda Valašska*. (2015). Získáno 22. ledna 2015, z ČSOP: <<http://www.priroda-valasska.cz/>>.
- Přírodní poměry*. (2015). Získáno 24. února 2015, z Moravské-Karpaty.cz: <<http://moravske-karpaty.cz/>>.
- Sádlo, J. (2005). *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Praha: Malá Skála.

- SZIF. (2015). *Státní zemědělský intervenční fond*. Získáno 31. března 2015, ze SZIF: <<http://www.szif.cz/cs> >.
- Šarapatka, B. (2008). *Zemědělství a krajina: cesty k vzájemnému souladu*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Škubal, R. (1995). *Hranice Valašska: vymezení etnografického regionu: (metodické pokyny)*. [s.n.], Brno.
- Štika, J. (2007). *Valaši a Valašsko. O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě.
- Veřejná databáze. (2015). Získáno 7. dubna 2015, z ČSÚ: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?cislotab=DEM_HLOB&pro_1_18=544990>.
- Voženilek, V. (2002). *Národní parky a chráněné krajinné oblasti České republiky*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Vrstva mapování biotopů. (2014). Získáno 2. dubna 2015, z AOPK ČR: elektronická georeferencovaná databáze.
- Základní údaje o obci. (2015). Získáno 22. ledna 2015, z Obec Valašská Polanka: <<http://www.valasskapolanka.cz/>>.

9 Přílohy

Seznam příloh

- Příloha 1 Seznam otázek dotazníkového šetření
- Příloha 2 Využití krajiny ve Valašské Polance ve druhé polovině 19. století
- Příloha 3 Současné využití krajiny ve Valašské Polance
- Příloha 4 Biotopy vybraných pastevně obhospodařovaných ploch v Javorníkách (CHKO)
- Příloha 5 Biotopy vybraných pastevně obhospodařovaných ploch ve Vizovických vrších (mimo CHKO)
- Příloha 6 Krajinné prvky vylíšené na pastevních plochách v Javorníkách (CHKO)
- Příloha 7 Krajinné prvky vylíšené na pastevních plochách ve Vizovických vrších (oblast mimo CHKO)
- Příloha 8 Srovnání historických a současných snímků